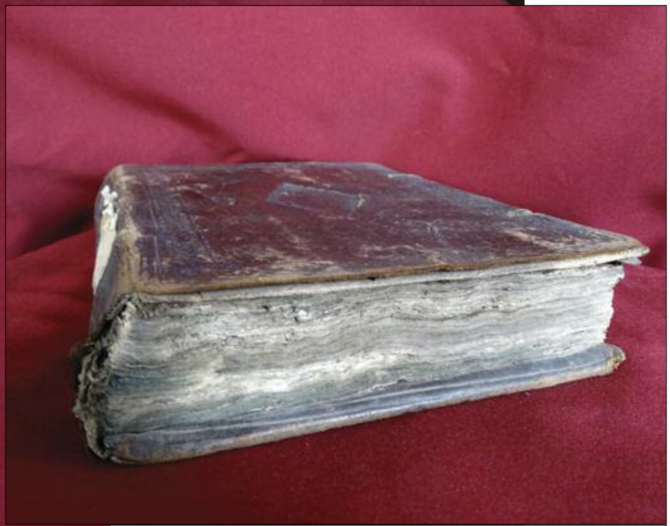
Pitești

Restituiri

Revistă document a Centrului Cultural Pitești

Anul XVI ■ Nr. 1 (47)/2018
Serie nouă ■ 4 lei

- Cruce de argint cu picior, centru din fildeș sculptat. Donație din 1873 a lui Costică Anghelescu către biserica domnească din Pitești.
- Cădelniță de argint donată în 1840 bisericii domnești din Pitești de către Ion Cuza și soția lui, Victoria Roseti, verii domnitorului Alexandru Ioan Cuza
- Liturghier din 1813

Sumar

dr. Marius ANDREESCU, *Unele considerații privind categoria de existență în istoria filosofiei*

File de istorie
conf. univ. dr. habil. Claudiu NEAGOE, *O scurtă istorie a satului Goleşti: de la prima sa atestare documentară şi până la începutul Epocii Moderne*
drd. Octavian DĂRMĂNESCU, *Mutarea la Pitești a reședinței județului Argeș în secolul al XVII-lea. O posibilă demonstrație*
prof. Petruța BARDAN, *Culele Măldăreștilor: istorie, legendă și specific*
prof. Ionuț Gabriel ZIDARU, *Persecuţiile împotriva creştinilor. Hristos sau Caesar*

Memorii
ing. Nicolae COSMESCU, *Motorsportul argeşean se conjugă...la trecut! (XVI)*

Recenzii
dr. Ion CONSTANTIN, *Sacrificiul* – romanul Marii Uniri a românilor
dr. Marin TOMA, *Dialoguri și meditații metafizice despre literatură, muzică și artele plastice-Mihail Diaconescu (II)*

Restituiri Pitești

ADRESA REDACŢIEI:
Centrul Cultural Piteşti,
Calea Craiovei, nr. 2 (Casa Cărţii)
Tel./fax.: 0248 219976
www.centrul-cultural-pitesti.ro
e-mail: restituiripitesti@gmail.com

Revista *Restituiri Piteşti* apare trimestrial sub egida Consiliului Local şi a Primăriei Piteşti. Revista publică articole pe teme de istorie universală şi românească, sociologie politică, antropologie socială şi culturală, precum şi documente variate din Arhivele Naţionale ale Statului, Arhivele Militare Române şi arhive personale.

ISSN: 1583-5863

Editor - Centrul Cultural Piteşti

Tiparul executat la TIPARG S.A.

Unele consideraţii privind concepția despre existență în gândirea teologică ortodoxă

dr. Marius ANDREESCU

Abstract: *The issue of existence in Orthodox theology is based on the truths of faith, especially those revealed in the Holy Gospel, this being the main difference from the philosophical conception of matter that is based on the constructions of human reason. In this study we briefly analyze the main existential categories that appear in Orthodox dogmatic theology, with reference to the patristic writings as well as the contribution of important authors in the field of Christian metaphysics.*

Keywords: *The existence of God / created and uncreated/ eternal happy existence / existence as love / man and the world spiritual existence and life*

Categorii existenţiale ale teologiei ortodoxe

Între gândirea raţională, ştiinţifică sau filosofică, iar pe de altă parte, adevărurile de credinţă ale ortodoxiei şi teologia ortodoxă privind existenţa, remarcăm deosebiri fundamentale care, în esenţă, vizează trecerea de la relativismul şi limitele oricărei elaborări conceptuale în limitele raţiunii umane, la valoarea absolută şi la certitudinea pe care o conferă adevărurile de credință şi dogmele ortodoxe în ceea ce priveşte răspunsurile pe care omul încearcă să le găsească la întrebările sale: ce este lumea şi existenţa; care este sensul existenţei; de ce existăm şi în primul rând referitor la existenţa lui Dumnezeu.

În elaborările conceptuale, ştiinţifice sau filosofice ale raţiunii se întâlnesc mai multe categorii, care fac parte din ceea ce s-a numit concepţia ontologică, după caz, ştiinţifică sau filosofică. Diversitatea categoriilor utilizate, precum: lume, realitate, irealitate, suprarealitate, existenţă, nonexistenţă etc., reprezintă tot o expresie a relativismului oricărei elaborări teoretice a gândirii umane, deoarece omul, prin el însuşi, nu îşi poate depăşi propria sa condiţie a firii, ca fiinţă mărginită într-o lume mărginită supusă legilor determinismului material şi temporal.

Spre deosebire de filozofie, teologia ortodoxă, bazată pe adevărurile de credinţă şi dogmele ortodoxe, simplifică această structură conceptuală. Problematica existenţei este înţeleasă în trei dimensiuni: existenţa lui Dumnezeu, existenţa lumii şi existenţa omului. Remarcăm, de asemenea, că diferitele structuri dualiste, recisive sau contradictorii specifice gândirii filosofice, dintre care poate cea mai semnificativă este distincţia dintre subiect şi obiect şi care duce inevitabil la alte dihotomii cum ar fi: omul şi lumea, omul şi natura, spiritul şi natura, materia şi sufletul sau existenţa imanentă şi respectiv transcendentă, în gândirea teologică ortodoxă, sunt subsumate unui concept unic de existenţă care cuprinde fiinţa şi firea.

Categoriile existenţiale teologice cele mai semnificative sunt: *existenţa*; *fiinţa* (fiinţa lui Dumnezeu incognoscibilă, şi fiinţa omului); *firea* (firea dumnezeiască şi firea omenească); *lumea* cu două accepţiuni: lumea în sens de creaţie a lui Dumnezeu, universul în întregul său şi lumea, în înţeles de existenţă căzută a omului prin păcatul original şi, în general, păcatele săvârşite; *viaţa*, reprezentând viaţa în această lume şi voinţa în eternitate; *existenţa spirituală transcendentă acestei lumi*, dar care se revelează în această lume prin energiile necreate, divine, şi care este, în esenţă, viaţa spirituală; *devenirea*, al cărui sens este spiritualizarea întregii existenţe, iar devenirea umană, condiţie şi factor de determinare a devenirii universale, este drumul spre desăvârşire de la chip la asemănare cu Dumnezeu continuând în eshatologie ca nesfârşită adâncire în comuniunea de iubire a lui Dumnezeu.

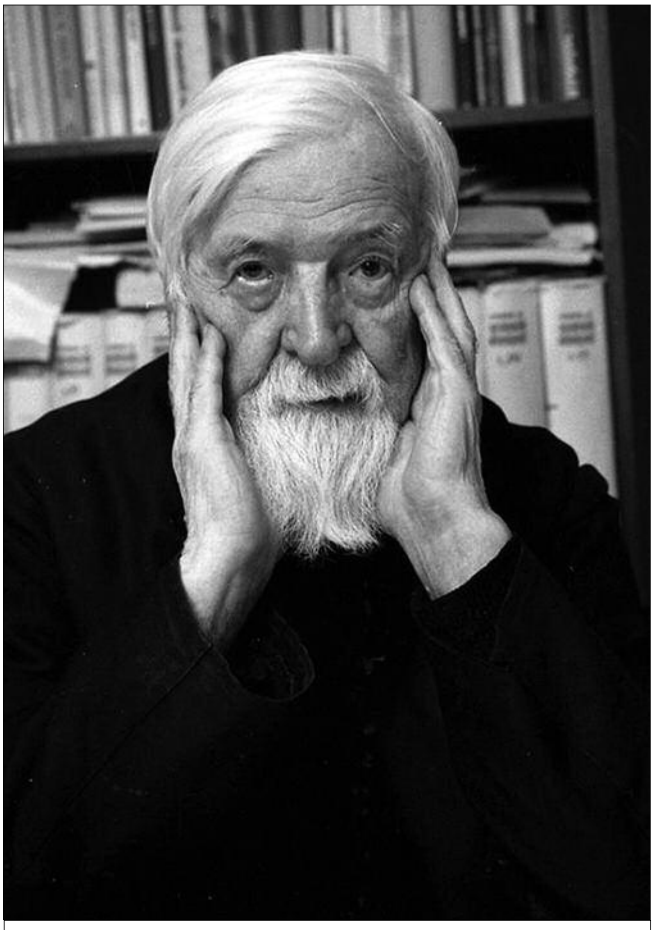
În această modestă abordare, nu încercăm o detaliere a bogăţiei spirituale pe care o cuprinde teologia ortodoxă privind existenţa, ci dorim să subliniem elementele fundamentale ale acestei concepţii şi inevitabil deosebirile faţă de relativismul concepţiilor raţionale, fie ele ştiinţifice sau filosofice despre lume. De altfel, aceste concepţii, atunci când se pune problema descoperirii unui sens al existenţei, de cele mai multe ori sfârşesc în agnosticism, deism ori panteism sau, chiar mai rău, în forme ale gândirii ateiste, deoarece raţiunea, prin propriile sale puteri, nu poate să ajungă la adevăruri

care să exprime certitudini absolute, privind existenţa şi sensurile ei.

Aspecte ale concepţiei ortodoxe despre existenţă

Concepţia ortodoxă despre existenţă are la bază revelaţia naturală şi revelaţia supranaturală, adică manifestarea energiilor necreate, divine, în lume, şi revelaţia supranaturală a întrupării Fiului lui Dumnezeu.

Incontestabil, cunoaşterea teologică ortodoxă este una dogmatică, care are la bază dogmele revelaţiei naturale, dar în mod deosebit a revelaţiei supranaturale. Dogmele creştine nu închid şi nu limitează gândirea, ci, dimpotrivă, îi conferă deschiderea spre certitudinea nu numai a unor categorii raţionale, dar şi a trăirilor privind existenţa şi manifestările ei. În acest sens, Părintele profesor doctor Dumitru Stăniloaie afirma că: „Dogmele creştine sunt singurele asigurări că lumea şi persoana umană nu sunt supuse unor legi fără rost, care le duc pe toate la moartea definitivă, ci le arată pe toate în stare să sporească în sens şi lumină, prin iubirea unui Dumnezeu liber de astfel de legi fatale şi inexplicabile (…). Dogmele se referă la planul spiritual al existenţei, care nu este supus unor legi ce se repetă în mod uniform, ca procesele din planul material. Planul spiritual al vieţii se susţine prin acte de alegere liberă, prin relaţii alese liber, şi dezvoltate de persoane prin acte, atitudini, într-o anumită măsură libere faţă de planul material”[1].

Părintele profesor Dumitru Stăniloae

Prin urmare, concepţia ortodoxă despre existenţă, faţă de concepţiile raţionalist filosofice sau ştiinţifice implică dimensiuni noi, cea mai importantă fiind comuniunea de iubire între Dumnezeu, ca existenţă şi Persoană Supremă, şi om, ca persoană creată după chipul lui Dumnezeu. Această comuniune transferă problematica existenţei din relativismul şi finalitatea determinismului temporar şi cauzal al lumii materiale, bazat pe legi repetitive într-o dimensiune spirituală, ontologică, a cărui sens nu mai aparţine determinismului cauzal, material, transgresează această lume, fiind expresia eternităţii vieţii, ca relaţie personală între Dumnezeu şi om. Părintele Arsenie Boca sublinia foarte bine acest aspect prin cuvintele: „Nu suntem născuţi din timp, ci din veşnicie”.

Dogmele creştine cuprind, ca element determinant al existenţei, iubirea ca fiind sensul suprem al creaţiei, dar şi al existenţei. Acelaşi distins autor menţionat mai sus spunea: „Numai iubirea dă sens şi valoare, deci lumină tuturor. Şi trebuie să fie un astfel de izvor suprem al iubirii sau luminii”[2]. Alături de iubire, libertatea este un alt element fundamental al existenţei la care se referă dogmatica ortodoxă. Iubirea nu este numai un simplu sentiment descris la nivelul stărilor psihofizice; iubirea este ontologică şi factor creator existenţial.

Dincolo de orice comentarii, redăm mai jos cuvintele Părintelui profesor Dumitru Stăniloae, care sintetizează, spunem noi, în concepte memorabile, esenţa problematicii existenţei din perspectiva dogmaticii ortodoxe: „Libertatea trăită în anumite margini de persoanele umane în relaţiile şi în actele lor trebuie să-şi aibă însă originea într-o existenţă supremă a cărei libertate nu poate fi restrânsă de nimic. Această existenţă este cugetată de învăţătura creştină, ca o unitate în trei Persoane, de o singură fiinţă, care are în ea viaţa nemărginită de veci şi fără sfârşit, Persoanele ale căror nume le arată ca aflându-se între Ele într-o relaţie de iubire desăvârșită şi eternă. Căci una dintre Ele este Unicul Tată, iar alta Unicul Fiu, şi cine e mai iubitor şi mai iubit decât un Tată Suprem şi unic în relaţie cu un Fiu Suprem şi unic şi viceversa?, iar o altă Persoană este Sfântul Duh, care de la Tatăl purcede

şi Se odihneşte peste unicul Fiu. Tatăl şi Fiul au astfel pe cel care arată bucuria fiecăruia de celuilalt, avându-şi plenitudinea şi în participarea la ea a unui al treilea. Numai acest mod de a fi e un mod cu adevărat de suprem bine şi deplin liber (…). O existenţă care n-ar fi o existenţă a iubirii totale libere, ar fi o existenţă supusă mai mult sau mai puţin legii, a cărei existenţă superioară nu poate fi explicată şi care, prin lipsa ei de bunătate şi libertate conștientă, nu poate fi o existenţă supremă. Deci, în acest caz, n-ar exista nicio realitate supremă, fapt care nu poate fi cugetat. Iar nişte Persoane, care n-ar fi eterne, ci provenind de la o lege şi supuse unui sfârşit sau trebuinţei de a fi urmate de altele, n-ar fi complet libere nici nemărginite în iubire. Dar, deasupra tuturor trebuie să fie o libertate, nu o lege de origine inexplicabilă"[3].

Prin urmare, dogmele ortodoxiei se referă nu numai la aspectul material al existenţei, ci, în primul rând, la planul spiritual al acesteia, care nu este guvernat de legi uniforme şi repetitive ca procesele din planul material. Dimensiunea spirituală a existenţei nu este abstractă ca în filozofie, este personală, concretă, este de fapt *viaţa* şi se fundamentează pe libertate şi pe iubire, dezvoltate de persoane prin acte şi atitudini, care astfel, într-o anumită măsură, se distanţează şi devin libere în raport cu determinismul material şi cauzal.

Este ceea ce sublinia şi Nikolai Berdiaev: Spiritul este viaţa, experienţa, destinul, o metafizică raţională a duhului fiind imposibilă, viaţa nu se descoperă decât în experienţă. Spiritul este viaţă şi nu obiect. În consecinţă, nu poate fi cunoscut decât într-o experienţă concretă, într-o experienţă de viaţă duhovnicească, în împlinirea destinului (…). Viaţa nu se deschide decât vieţii. Cunoaşterea vieţii e însăşi viaţa[4].

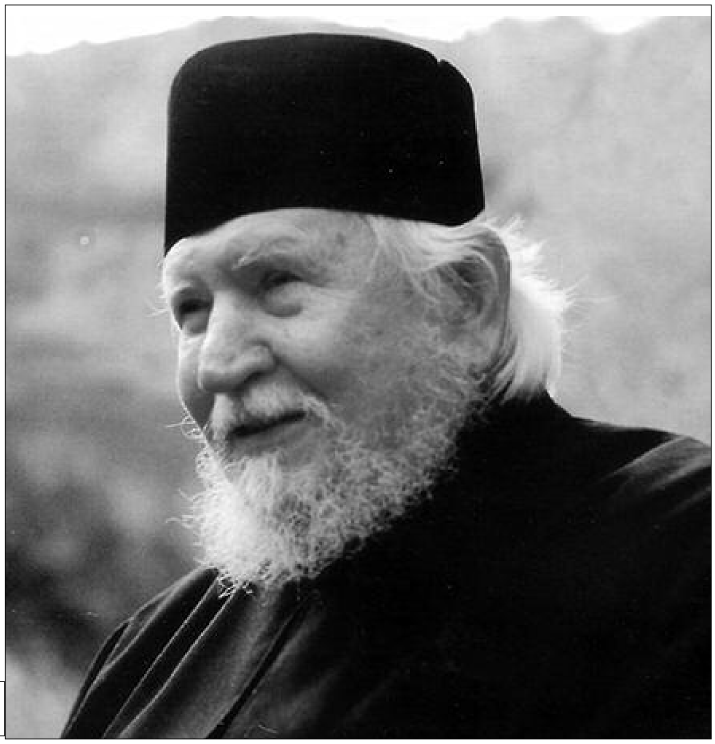
Acelaşi autor subliniază alte două aspecte importante ale existenţei spirituale: „Dumnezeu este duh şi duhul este activitate. Spiritul este libertate"[5]. Într-o astfel de înţelegere se depăşeşte dualismul care a caracterizat multe concepţii filosofice, acela dintre existenţă şi mişcare sau existenţă şi devenire. Spiritul, fiind expresia absolută a existenţei este viaţă, mişcare şi devenire. Sfântul Maxim Mărturisitorul vorbea de „mişcarea stabilă" a vieţii în eternitate.

Al doilea aspect pe care Nikolai Berdiaev îl sublinia se referă şi la o anumită gradaţie a existenţei, aspect asupra căruia vom mai reveni. Autorul afirma că viaţa spirituală este viaţa cea mai reală[6]. În acest context, este bine să ne referim şi la bazele concepţiei ortodoxe despre existenţă, care nu sunt creaţii ale raţiunii umane, ci sunt revelate prin cuvintele Mântuitorului cuprinse în Evanghelie:

„Eu sunt Cel ce sunt" (Ieşirea, Capitolul 3, 14). Dumnezeu este singurul care există prin El însuşi, absolut şi liber. De aici distincţia dintre necreat şi creat în existenţă. Fiinţa lui Dumnezeu nu poate fi cunoscută, dar energiile necreate se relevă în creaţie, aşa cum a demonstrat Sfântul Grigorie Palama. Creaţia nu are existenţă prin ea însăşi, ci numai o existenţă participativă a cărui izvor şi finalitate este Persoana supremă.

„Eu sunt învierea şi viaţa" (Ioan, 11, 25). În consecinţă, existenţa nu poate fi redusă la această lume şi la materie, ea este în primul rând viaţă şi mai este şi viaţa care continuă dincolo de marginile acestei lumi, în eternitate. Desigur, viaţa, ca existenţă, şi învierea nu sunt posibile decât prin Fiul lui Dumnezeu.

„Eu sunt calea, adevărul şi viaţa" (Ioan, 14, 6). Sunt cuvintele Mântuitorului care exprimă devenirea existenţei. Nu este ca în filosofie o devenire a spiritului, o devenire întru fiinţă sau o devenire în graniţele acestei lumi. Este mai mult decât atât, este ceea ce am putea denumi *devenirea în Hristos, prin Hristos şi spre Hristos*. Prin aceasta, existenţa, în dimensiunea sa spirituală, este o continuă adâncire în eternitatea desăvârşirii întru comuniune de iubire cu Dumnezeu. Spunea Sfântul Isaac Sirul că „Adâncul smereniei este desăvârşirea". Întruchiparea existenţială absolută a smereniei este

Arhimandritul Teofil Părăian

însăşi Fiul lui Dumnezeu, prin actul de chenoză al întrupării sale şi al acceptării de bunăvoie a morţii pe cruce pentru mântuirea omului. Omul a vrut să devină Dumnezeu şi nu a putut. Atunci Dumnezeu s-a făcut om ca să îl facă pe acesta dumnezeu prin har.

„Eu sunt uşa. De va intra cineva prin mine, se va mântui. Va intra şi va ieşi şi păşune va afla" (Ioan, 10, 9). Mântuirea, eliberarea de determinismul material şi temporar, de finalitatea acestei lumi şi, în mod deosebit, de păcat nu este posibilă decât prin Domnul Hristos, care este în măsură să transfigureze existenţa materială a lumii şi să o aducă la existenţa desăvârşită, spirituală şi eternă, pentru care omul a fost creat.

„Eu sunt lumina lumii. De îmi urmează cineva, nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieţii" (Ioan, 8, 12). Existenţa este lumină şi transfigurare, este spirituală şi omul poate să acceadă la lumina vieţii, la adevărata existenţă, numai dacă acceptă în mod liber comuniunea de iubire cu Dumnezeu. Dar pentru aceasta este necesară smerenia şi ascultarea; omul trebuie să-şi taie voia sa pentru a împlini voia lui Dumnezeu.

„Şi iată un învăţător de lege, s-a ridicat, ispitindu-L şi zicând: Învăţătorule ce să fac ca să moştenesc viaţa de veci? Iar Iisus a zis către el: Ce este scris în Lege? Cum citeşti? Iar El, răspunzând, a zis: Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta şi din tot sufletul tău şi din toată puterea ta şi din tot cugetul tău, iar pe aproapele tău ca pe tine însuţi. Iar El a zis: Drept ai răspuns. Fă aceasta şi vei trăi" (Luca, 10, 25-28). Prin urmare, condiţia vieţii, a existenţei în această lume, dar şi în eshatologie este îndeplinirea poruncilor dumnezeieşti, prima fiind porunca iubirii: iubirea după poruncă mai presus de iubirea firească, aşa cun spune Sfântul Maxim Mărturisitorul.

Acestea sunt numai câteva dintre adevărurile de credinţă pe care cuvintele Mântuitorului ni le relevă şi care exprimă adevărata existenţă a cărei dimensiuni fundamentale sunt lumina, iubirea şi libertatea a căror izvor veşnic şi nesecat este Dumnezeu.

Toate aceste adevăruri existenţiale în mod obişnuit nu pot fi întâlnite în gândirea filosofică şi raţională ştiinţifică. Cu toate acestea, nu pot fi ignorate sau înlăturate teoriile ştiinţifice, concepţiile filosofice despre lume şi existenţă. Valoarea acestora există în măsura în care sunt subordonate adevărurilor de credinţă şi dogmaticii spirituale creştine privind existenţa. În caz contrar, orice astfel de concepţie ajunge la soluţii paradoxale care, în esenţă, exprimă finitudinea lumii, lipsa de sens a existenţei omului, neantul, drama omului aruncat în această lume. Este remarcabil că unii dintre marii savanţi ai lumii au descoperit că oricât de departe ar ajunge cunoașterea ştiinţifică sau de altă natură în limita raţiunii nu va putea prin ea însăşi să explice definitiv existenţa sau să descopere sensurile şi raţiunile existenţei, să îşi însuşească adevărurile fundamentale că: aceasta nu este ultima realitate şi lumea nu îşi are cauza în ea însăşi. Cunoaşterea raţională ştiinţifică şi filosofică trebuie să se raporteze şi să accepte adevărurile de credinţă revelate mai presus de această lume şi care sunt în măsură nu numai să confere certitudine cunoașterii, dar să şi transfigureze existenţa materială. Celebrul fizician Haissenberg, laureat al Premiului Nobel pentru fizică, spunea că: „Prima sorbitură din paharul ştiinţei te face ateu, la fundul paharului te aşteaptă Dumnezeu".

„A fi în lume şi totdeauna mai presus de lume"

Dificultatea pentru omul angajat pe drumul cunoaşterii, în primul rând a cunoaşterii ştiinţifice sau metafizice, este de a descoperi în marea tumultoasă a legilor acestei lumi stropul de credinţă aflat pe fundul paharului care dă sens întregii existenţe şi întregii cunoaşteri. Pentru a înţelege raţiunile şi sensurile existenţei este totuşi nevoie de a porni de la credinţă, pe care nu o realizăm prin propriile noastre forţe, ci este un dar, o lucrare a Duhului Sfânt, şi totodată de a rămâne în credinţă pe tot parcursul efortului de a cunoaște şi de a înţelege lumea în care trăim.

Teoriile metafizice, în mare majoritate, în mod deosebit cele existenţialiste, acordă un loc important neantului, nefiinţei, ca şi realitate opusă existenţei. Credinţa şi teologia ortodoxă exclud nefiinţa şi, în general, inexistenţa, ca şi realităţi, ceea ce reprezintă evident un element esenţial opus concepţiilor filosofice care utilizează categoria nefiinţei pentru a explica drama omului aruncat în această lume. Optimismul existenţial ortodox este bazat pe revelaţia naturală şi revelaţia supranaturală.

Dumnezeu a creat lumea din nimic, dar nu se poate accepta neantul, inexistenţa, ca şi realitate, adică un moment temporar în care existenţa să nu fi fost prezentă. Iată ce spune în acest sens Părintele profesor Dumitru Stăniloae: „Nu ne putem închipui că a fost cândva când n-a existat nimic. De unde ar fi apărut ceea ce este? Existenţa fără de început este un fapt incontestabil, iar faptul acesta este supremul mister, total inexplicabil. Dar existenţa fără

început n-a putut fi fără să ştie de sine. Nu s-ar putea răspunde că ea a existat pentru a naşte, cu vremea, din sine, o conştiinţă de sine. Oricând ar fi apărut anterior această conştiinţă de sine, dacă ar fi apărut dintr-o existenţă fără de început, ar însemna că până la această apariţie a trebuit să se parcurgă o infinitate de timp. Şi dacă s-ar spune aceasta, ar însemna că existenţa fără de început a ajuns la conştiinţa de sine, fiind supusă unei legi a evoluției spre o anumită ţintă a evoluţiei unei existenţe fără de început, trebuind să parcurgă un timp infinit, ceea ce apare ca absurd. Căci, afirmându-se că existenţa fără de început a ajuns prin evoluţie la o conștiință de sine, se afirmă că de fiinţa ei ţine în mod necesar împlinirea prin conştiinţa de sine. Şi atunci, pentru ce ar trebui să treacă un timp infinit până în apariţia în ea a conștiinței de sine? Astfel, recunoaşterea unei existenţe fără început, având trebuinţa înaintării spre o conștiință de sine, care îi aparţine în mod potenţial, trebuie să implice în ea recunoașterea că conştiinţa de sine aparţine existenţei fără început"[7].

Sensul şi finalitatea existenţei nu este nefiinţa, ci existenţa în Dumnezeu care în eshatologie este transfigurată, spiritualizată şi eternă. Omul, deşi cunoaşte, nu poate accepta, nu poate trăi gândul morţii şi al nefiinţei. „Existenţa, fiinţa şi afirmaţia sunt un dat, aşa cum sunt un dat adevărul şi lumina. Datul nu are nevoie de afirmare, el poate fi eventual negat. Dar nu poate fi negat decât ceea ce există. Întunericul nu există în sine, ci este negarea luminii, minciuna nu există în sine, ci este negarea adevărului, negaţia nu există în sine, ci este negarea afirmaţiei; tot astfel nefiinţa nu poate exista în sine, ci este negarea fiinţei. Dar ceea ce este dat este indiscutabil. Astfel, oricum ar fi pusă şi argumentată problema nefiinţei ea nu poate afecta fiinţa însăşi"[8]. Existenţa necreată întruneşte în sine, aşa cum susţine Părintele profesor Dumitru Stăniloae, trei elemente: absolutul, persoana şi iubirea, prin aceasta se exprimă perfecţiunea existenţei necreate, unitatea de fiinţă, dar şi înţelegea lui Dumnezeu ca Persoană Supremă.

Dialectica dintre necreat şi creat este un element existenţial al gândirii teologice ortodoxe. Nu insistăm asupra acestui aspect deosebit de interesant, însă subliniem că în teologia dogmatică ortodoxă nu există o separaţie rigidă între cele două dimensiuni existenţiale. Existenţa necreată este prezentă, se manifestă în existenţa creată, prin energiile divine, aspect teoretizat de către Sfântul Grigorie Palama. Prin urmare, legătura dintre creat şi necreat se realizează prin lucrarea Duhului Sfânt, a harului. În lipsa unei astfel de înţelegeri nu s-ar putea concepe raportul dialectic dintre cele două dimensiuni ale existenţei şi nici sensurile sau semnificaţiile spirituale ale creaţiei. Fără lucrarea Duhului Sfânt şi mai ales fără întruparea Fiului lui Dumnezeu între necreat şi creat ar fi o separaţie rigidă, raţiunile şi sensurile creaţiei nu ar fi.

Spre deosebire de conceptele filosofice, chiar şi de cele existenţiale pentru care viaţa şi spiritul sunt în esenţă abstracţiuni ale raţiunii, în credinţa ortodoxă existenţa este legată de persoană şi este întotdeauna concretă, este viaţa care se manifestă: „De fapt, existenţa concretă nu poate fi cugetată ca o abstracţiune lipsită de orice calitate. *A fi* înseamnă numaidecât *a fi ceva*. Existenţa fără de început şi plenară înseamnă a fi o existenţă a valorilor supreme. Existenţa fără de început este existenţa valorilor spirituale celor mai înalte (…). Cu cât este o existenţă mai înaltă, cu atât implică însuşiri mai înalte"[9].

O altă dimensiune importantă a meditaţiei teologice ortodoxe despre existenţă se referă la raportul dintre om şi lume. Spre deosebire de alte culte, creştinismul ortodox recunoaşte valoarea deosebită a lumii şi a omului ca fiind creaţia lui Dumnezeu. Lumea şi omul nu sunt existenţe căzute, aşa cum le considera Origen, ci poartă în sine iubirea lui Dumnezeu, pentru că lumea şi omul au fost create din iubire. Lumea (universul) are o valoare deosebită; este un adevăr care rezultă din cuvântul Mântuitorului: „Dumnezeu aşa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul Născut L-a dat ca oricine crede în el să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică (Ioan, 3, 16).

Recurgem din nou la cuvintele Părintele profesor Dumitru Stăniloae, pentru a sublinia această concepţie a valorii lumii şi a omului potrivit gândirii teologice ortodoxe: „Creatorul a dat omului prin creaţie o valoare şi o capacitate atât de mari de a se face Frate cu omul, de a vorbi şi lucra prin firea omenească. Acesta este misterul cel mare al omului: că Dumnezeu se face el însuşi Fiul al Omului, dar necoborând total în graniţele omeneşti – căci aceasta ar fi una cu panteismul – arătând o slăbiciune a lui Dumnezeu, ci rămânând şi Dumnezeu, mai presus de graniţele omenescului. Naşterea ca om din Fecioară arată atât mărirea lui Dumnezeu, cât şi mărirea dată omului de partener al lui, de fire a persoanei lui. El se face Fiul Omului prin excelenţă, căci îl ridică pe om la starea lui de om cu firea neîmbolnăvită. Se face noul început, sănătos al omenirii. Cei ce rămân în el nu mai cad din umanitatea adevărată. Iar umanitatea adevărată nu este decât cea întărită în Dumnezeu"[10]. Cu toate acestea, omul are o valoare mai mare decât

lumea, în sensul ei de univers creat a lui Dumnezeu: „Ce va folosi omului dacă va câştiga lumea întreagă, iar sufletul său îl va pierde?” sau ”ce va da omul în schimb pentru sufletul său?” (Matei, 16, 26).

Gândirea teologică ortodoxă subliniază adevărul existenţial potrivit căruia nu omul este pentru lume, ci lumea este pentru om, deoarece omul are misiunea de a spiritualiza întreaga existenţă prin ridicarea sa de la realităţile determinismului temporar la spiritualitatea vieţii în Dumnezeu. Parcurgând drumul devenirii pe care sfinţii părinţi îl marcau prin trei momente existenţiale: curăţirea, desăvârşirea şi iluminarea, omul se transfigurează spiritual pe sine dar şi întreg universul. Părintele Teofil Părăian, în cuvinte frumoase, se referea la acest aspect: „Cei vechi ziceau că omul este microcosmos în macrocosmos, adică lumea mică în lumea mare. Într-adevăr, dacă te uiţi la lumea acesta cât este de întinsă, cât este de largă, nici nu ştim noi cât e de largă, zici că-i lume mare. Şi, într-adevăr, e mare. Pe greceşte, lumea mare se numeşte „macrocosmos”. Şi totuşi, în lumea aceasta mare omul nu e microcosmos, nu e mic în lumea mare, ci este mare în lumea mică (…). Adevărul e că omul e macrocosmos şi lumea e microcosmos. Deci omul este lumea mare şi lumea mare e lumea mică, nu prin întindere, ci prin valoare – prin valoarea mai mică pe care o are lumea faţă de om”[11].

În dogmatica ortodoxă, existenţa este privită în mod gradat. Astfel, în teologie se discută despre „existenţă”, „existenţa bună” şi „veşnica existenţă fericită”. Sfântul Maxim Mărturisitorul este acela care a teoretizat primul despre gradaţia şi progresul existenţei. Fără a încerca aici o dezvoltare a acestei teme foarte interesante, tratate în „Ambigua”, scriere importantă a Sfântului Maxim Mărturisitorul, redăm cuvintele Părintelui profesor Dumitru Stăniloae: „Lumea aceasta îşi are o valoare reală numai dacă e unică; numai dacă e creaţia pozitivă a lui Dumnezeu, ca punct de plecare al înaintării de la starea de creatură iniţială la starea de creatură plină de Dumnezeu, înaintare în care trebuie să-şi aducă şi natura contribuţia ei, ca punct de plecare de la starea de *existenţă*, pe care o are în dar de la Dumnezeu, prin starea de *existenţă bună,* pe care o dobândeşte prin mişcarea sădită în ea, dar actualizată în sens bun de voinţa ei, la *veşnica existenţă fericită*, ca darul ultim şi etern a lui Dumnezeu”[12].

Este trecerea de la existenţa aşa cum este la existenţa aşa cum trebuie să fie, temă pe care a tratat-o şi Kant, dar în limitele raţiunii omeneşti. Existenţa bună este întregirea existenţei ca dat cu iubirea şi binele cu valorile dumnezeieşti ale virtuţilor şi înţelepciunii prin care omul poate să se învrednicească să primească darul îndumnezeirii prin har şi lumea să se transfigureze spiritual. Părintele profesor Dumitru Stăniloae spunea: ”Omul bun e tare. Săvârşirea binelui este o întărire a existenţei”.

Aşa cum am arătat în prima parte a acestui studiu, gândirea carteziană încerca să deducă existenţa raţional prin îndoiala metodică. Spre deosebire de elaborările metafizice ce nu pot depăşi incertitudinea, nesiguranţa şi drama existenţială, teologia ortodoxă porneşte de la certitudine şi rămâne în certitudine pentru a fundamenta existenţa. Spre deosebire de Descartes, Arhimandritul Sofronie Saharov postula certitudinea existenţei afirmând că: ”Iubesc, deci exist”. Acesta este sensul adevărat, peren, al existenţei, iar iubirea dă certitudinea vieţii atât în limitele acestei lumi, cât şi viaţa în eshatologie.

Infirmând îndoiala metodică a lui Descartes, putem să demonstrăm, fără sofismele metafizicii, că: „Dacă iubesc, exist”. De asemenea, putem înţelege cum iubirea şi trăirea acestui frumos sentiment poate conferi omului nu doar existenţa vremelnică şi temporară, dar şi viaţa, ca eternitate. Evanghelia ne arată că iubirea nu este doar afirmată teoretic, gândită şi vorbită, ci trebuie simţită şi trăită, este un mod de viaţă pentru creştini. **Acesta-i gândul lui Dumnezeu: ca să ne mântuiască prin iubire. A dovedit-o prin jertfa Sa pe Golgota, unde pe cruce, fiind răstignit, ne-a îmbrăţişat pe toţi cu o iubire şi o libertate nemăsurată. Existenţa este iubire pentru că: „Dumnezeu este iubire şi cel ce rămâne în iubire rămâne în Dumnezeu şi Dumnezeu rămâne întru el (Întâia epistolă sobornicească a Sfântului Apostol Ioan, 16).**

Note de subsol:

[1]Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos. Lumina lumii şi îndumnezeirea omului*, Opere complete, vol. 6, Editura Basilica, Bucureşti, 2014, p.142.

[2]*Ibidem.*

[3]*Ibidem*, p.143.

[4]Nikolai Berdiaev, *Spirit şi libertate. Încercare de filozofie creştină*, Editura Paideia, Bucureşti, 2009, p. 31.

[5]*Ibidem*, p.25.

[6]*Ibidem*, p. 32.

[7]Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 157.

[8]George Remete, *Cunoaşterea prin tăcere*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2011, p. 18.

[9]*Ibidem* p. 158.

[10]Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 64.

[11]Arhimandrit Teofil Părăian, *Calea spre bunătate*, Editura Sofia, Bucureşti, 2014, p. 146.

[12]Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2003, vol. 3, p. 260.

O scurtă istorie a satului Goleşti: de la prima sa atestare documentară şi până la începutul Epocii Moderne

conf. univ. dr. habil. Claudiu NEAGOE
Universitatea din Piteşti

Abstract: *The village of Goleşti is one of the oldest rural settlements in the old county of Muscel. Since its first documentary attestation, the village of Goleşti has been owned by boyars, servants of the Wallachian princes. The most important were the descendants of Baldovin* pârcălab (capitaneus)*. The Goleşti domain was transmitted over the centuries from generation to generation to the famous boyar and erudite Dinicu Golescu (1777-1830).*
Keywords: *Wallachia, officials, Goleşti village, bondsman*

Satul Goleşti, în trecut aparţinător judeţului istoric Muscel[1], face parte astăzi din oraşul Ştefăneşti, judeţul Argeş. El este binecunoscut publicului larg pentru faptul că aici există Muzeul Viticulturii şi Pomiculturii sau, altfel spus, Muzeul Dinicu Golescu. Aşa după cum bine se ştie, Ansamblul muzeal de la Goleşti cuprinde: conacul familiei istorice a Goleştilor, datând din prima jumătate a veacului al XVII-lea; clădiri-anexă apărute în perioada secolelor XVII-XIX, precum turnul porţii şi zidurile de incintă ale conacului, fântâna Goleştilor şi baia turcească; clădirea şcolii, datând de la începutul secolului al XIX-lea, precum şi parcul din jurul conacului[2].

Cea dintâi atestare a satului Goleşti o aflăm într-un act domnesc de la Vladislav al II-lea, din 5 august 1452. Prin acest document, domnul Ţării Româneşti întărea „slugilor şi boierilor domniei lui", anume Badea, Vlaicu şi Radu, „jumătate din Ştefăneşti şi Goleşti", aceştia fiind scutiţi „de toate slujbele şi dăjdiile, mari şi mici"[3]. Aşadar, încă de la atestarea sa documentară, satul Goleşti a fost un sat boieresc, cu ţărani dependenţi (*rumâni*).

Un alt important proprietar de moşie la Goleşti a fost, la sfârşitul veacului al XV-lea şi începutul secolului al XVI-lea, Baldovin pârcălabul[4]. În anul 1525, soţia acestuia, jupâniţa Maria, lăsa moştenire fiului ei, Ivaşco, printr-un act testamentar (*diată*) confirmat şi de Radu de la Afumaţi, domnul Ţării Româneşti la acea vreme, „Goleştii toţi şi cu toate hotarele şi viile"[5]. Un an mai târziu, la 29 august 1526, jupâniţa Maria, care se călugărise între timp sub numele de Magdalina Anghelina, reconfirmă fiului ei, Ivaşco, moştenirea privind „Goleştii toţi şi cu toate hotarele şi cu toate viile şi cu pimniţa"[6], precum şi stăpânirea deplină asupra celor 23 de sălaşe (familii) de ţigani:

Cele 23 de familii de ţigani moştenite de Ivaşco, fiul lui Baldovin pârcălab şi al jupâniţei Maria din Goleşti (1525-1526)

Nr. crt.	Numele capilor de familie de ţigani
1	**Ciochină** cu copiii
2	**Darciul** cu copiii
3	**Voina** cu copiii
4	**Mârza** cu copiii
5	**Bacre** cu copiii
6	**Darciul** cu copiii
7	**Buna** cu copiii
8	**Parnica** cu copiii
9	**Nana** cu copiii
10	**Lala** cu copiii
11	**Scorţea** cu copiii
12	**Badea** cu copiii
13	**Slav** cu copiii
14	**Parşiva** cu copiii
15	**Bădişoru** cu copiii
16	**Ciodat** cu copiii
17	**Sârbu** cu copiii
18	**Bogdan** cu copiii
19	**Stan** cu copiii
20	**Ţiţea** cu copiii
21	**Titinichea** cu copiii
22	**Şuclea** cu copiii
23	**Dula** cu copiii

Sursa: Documenta Romaniae Historica, B. Ţara Românească, vol. III (1526-1535), întocmit de Damaschin Mioc, Bucureşti, 1975, p. 55-56, doc. nr. 32 (29 august 1526).

La 2 septembrie 1528, aflat la Piteşti, Radu de la Afumaţi întărea lui Ivaşco paharnic, precum şi fiilor şi fiicelor lui, „ca să le fie în Goleşti trei părţi”, iar cea de-a „patra parte” din „ocina cea bătrână” de la Goleşti a fost întărită lui Cândea, fratele lui Baldovin pârcălab şi unchiul lui Ivaşco[7]. Tot astfel s-a făcut şi împărţirea ţiganilor.

După cum bine se ştie, Ivaşco paharnic se căsătorise cu domniţa Neacşa[8], fiica lui Radu de la Afumaţi (1522-1529, cu întreruperi). Cei doi au avut două fiice: Caplea şi Maria. La 6 iulie 1555, domnul Ţării Româneşti, Pătraşcu cel Bun (1554-1557), le întărea „părţile din Goleşti”[9].

Caplea avea să se căsătorească cu Radu Furcă sau Furcovici, mare clucer[10], căruia domnitorul Pătraşcu cel Bun avea să-i întărească „Goleştii toţi”, la 8 aprilie 1557, lui şi soţiei sale, precum şi mătuşii lor Calea, sora lui Ivaşco, călugărită sub numele de Eupraxia[11].

La 30 ianuarie 1577, Alexandru al II-lea Mircea (1568-1577) întărea lui Ivaşco mare vornic, fiul lui Radu Furcovici, şi jupânesei sale, Elina, precum şi lui Albu postelnic, urmaşul lui Albu mare clucer, toate „averile şi satele şi ţiganii”[12].

Cam în aceeaşi perioadă, unele documente interne, precum cel din 12 iulie 1578, menţionează şi alţi propietari la Goleşti: este vorba de Stanciu şi fiica sa Calea[13].

Cu toate acestea, cei mai mari proprietari de la Goleşti au rămas, până în primele decenii ale secolului al XVII-lea, urmaşii lui Ivaşco Golescu mare vornic. La 23 ianuarie 1609, Radu Şerban, domnul Ţării Româneşti (1602-1611), întărea lui Tudoran sluger, fiul lui Ivaşco fost mare vornic, stăpânirea peste satul Goleşti din Judeţul Muscel şi Pădureţ, „cu vecini, cu mori şi tot venitul”[14].

Odată cu moartea lui Tudoran sluger (1612), moşia de la Goleşti avea să fie moştenită de doi dintre urmaşii acestuia: Stana şi Preda. Potrivit unui document datat 24 septembrie 1626, aflăm că jupâneasa Stana şi fiica ei Vişa stăpâneau vii la Goleşti[15]. La 10 septembrie 1629, Alexandru Iliaş, domnul Ţării Româneşti, întărea jupânesei Stana, soţia spătarului Gorgan, şi fratelui ei, Preda spătar din Brâncoveni, nepoţii lui Ivaşco mare vornic, „ca să le fie satul Goleşti din judeţul Muşcel şi Pădureţ tot satul cu tot hotarul şi cu vecinii şi cu tot venitul din câmp şi din pădure şi din apă şi cu morile şi cu viile şi din vatra satului de pretutindeni”[16]. Câţiva ani mai târziu, la 20 ianuarie 1635, Matei Basarab avea să reconfirme dreptul de stăpânire al celor doi fraţi, Stana spătăreasa şi Preda spătarul, nepoţii lui Ivaşco mare vornic: „Dă domnia mea această poruncă a domniei mele jupaniţei Stana spătăreasa şi fratelui său Preda spătarul din Brâncoveni, nepoţii lui Ivaşco vornicul din Goleşti şi cu fiii lor, câţi le-a dăruit Dumnezeu, ca să le fie satul Goleştii, din judeţul Muscel şi Pădureţ, tot satul cu tot hotarul şi cu vecinii şi cu tot venitul din câmp şi din pădure şi din apă şi cu mori şi cu vii şi din vatra satului, de pretutindeni, oricât se va alege de preste tot hotarul, din hotar până în hotar, pe vechile hotare şi semne, pentru că acest sat Goleşti mai sus scris este ocina lor veche şi dreaptă şi de moştenire de la bunicul lor Ivaşco vornicul”[17]. Ulterior, moşia de la Goleşti a fost stăpânită de Vişa, fiica rezultată din prima căsătorie a Stanei din Goleşti cu Fota mare postelnic. La 18 noiembrie 1630, Leon Tomşa întărea moşia de la Goleşti lui Stroe Leurdeanu logofăt, zestrea soţiei sale Vişa[18].

Acum însă, în primii ani de domnie ai lui Matei Basarab aveau să fie menţionaţi şi alţi proprietari la Goleşti. Iată de pildă, la 11 iulie 1634 domnul Ţării Româneşti întărea lui Mâinea postelnic şi jupânesei sale, Zlata, surorii acesteia, Neaga, precum şi fiilor lor, Badea, fiul Zlatei, şi Stan, fiul Neagăi, ocină la Goleşti, judeţul Muscel, cu vecini, anume Dragomir, Muşat, Cornicea şi alţii cu fiii lor[19]. În acelaşi an 1634, la 21 noiembrie, Matei Basarab întărea jupaniţei Neacşa, fata lui Ianiu din Boleasca, fost mare postelnic, ocină cu rumâni la Goleşti, în judeţul Muscel şi Pădureţ, ocină formată din următoarele părţi: partea lui Tudor logofăt din Vlădeni, cu 4 rumâni, cu copiii lor şi cu delniţele lor; partea lui Staico, cu 3 rumâni, cu copiii şi cu delniţele lor; partea lui Vlădău din Goleşti, cu 1 rumân cu copiii şi cu delniţa lui[20]. Dintr-un alt document, datat 12 decembrie 1634, aflăm că jupâniţa Neacşa, fiica fostului mare postelnic Ianiu din Boleasca, fusese căsătorită cu Gherghe fost mare logofăt. Neacşa dăruieşte partea ei de ocină de la Goleşti, din judeţul Muscel şi Pădureţ, lui Radu Dudescu logofăt, pe care şi-l făcuse „fecior de suflet” (cu alte cuvinte îl înfiase)[21]. Ulterior, la 18 ianuarie 1635, Matei Basarab avea să-i întărească lui Radu Dudescu logofăt şi urmaşilor această ocină de la Goleşti, dăruită lui de mama adoptivă, jupâneasa Neacşa, soţia răposatului Gherghe fost mare logofăt, „partea ei toată din câmp şi din pădure şi din apă şi din vatra satului, de pretutindeni”[22]. Din documentul mai înainte menţionat aflăm că, această ocină, care-i fusese dată „de zestre” jupaniţei Neacşa, fusese cumpărată de Ianiu postelnicul din Boleasca, tatăl acesteia, de la Tudor logofăt din Vlădeni şi de la Staico din Goleşti, în timpul domniei lui Mihai Viteazul (1593-1601)[23].

La începutul domniei lui Matei Basarab, jupâneasa Neacşa „a iertat pe toţi vecinii din

Goleşti, ca să fie în pace de vecinie pentru sufletul ei şi pentru sufletul răposatului părintelui ei, Ianiu postelnic", iar ocina de la Goleşti a fost dăruită boierului Radu logofătul Dudescu, care o îngrijise la bătrâneţe[24]. Aşadar, o parte a sătenilor din Goleşti au devenit oameni liberi din punct de vedere juridic, adică „judeci". Îi găsim menţionaţi într-un act de adeverire din anul 1650, pe care aceştia l-au dat ieromonahului Leontie, egumenul mănăstirii de la Argeş, pentru viile cumpărate de mănăstire la Goleşti, încă de pe vremea lui Radu Şerban (1602-1611): „Vlad judecul, Stanciu judecul, Nedelco Oncescu judec, Radu Bechescu postelnic, Dumitru Bechescu postelnic şi Albu, fiul lui Stanciu, judec"[25].

Un alt sătean din Goleşti, pe nume Cârstea, fiul lui Ignat, vindea lui Vasile logofăt, înainte de 27 noiembrie 1655, 3 pogoane de vie cu locul şi cu pivniţa, el primind în schimb 1 000 de bani (adică aspri turceşti)[26].

Revenind la cea mai importantă familie de boieri din Goleşti, precizăm faptul că moşia de la Goleşti, dobândită de Stroe Leurdeanu prin căsătoria sa cu Vişa, fiica Stanei, nepoata lui Tudoran sluger şi strănepoata lui Ivaşco mare vonic[27], a fost transmisă ulterior celui de-al treilea fiu al lui Stroe Leurdeanu şi al Vişei, anume Matei[28], iar mai apoi unuia din fiii acestuia, Radu, care va fi cunoscut în sursele documentare şi narative de la sfârşitul veacului al XVII-lea şi cu numele moşiei sale, respectiv Radu Golescu[29]. Din el descind boierii Goleşti din veacurile XVIII-XIX. Nepotul său, Radu Golescu al II-lea (1746-1818), a fost unul dintre cei mai bogaţi boieri ai Ţării Româneşti din epoca domniilor fanariote[30].

În primul deceniu al secolului al XIX-lea, mai precis începând cu anul 1807, Radu Golescu al II-lea a putut organiza pe moşia sa de la Goleşti un „târg slobod"[31]. Unul dintre fiii lui Radu Golescu, Iordache, obţinea aprobare de la ocârmuirea judeţului Argeş pentru organizarea unui târg săptămânal (joia) şi a trei bâlciuri anuale (de Florii, la Rusalii şi la 15 august) la Leordeni-Muscel[32]. Tot astfel, la 1 mai 1829, Constantin (Dinicu) Golescu avea slobozenie de la administraţia rusă de a face la Goleşti târg săptămânal, duminica, precum şi alte 4 bâlciuri pe an: în Duminica Tomii, de Sfinţii Constantin şi Elena, la Sfânta Maria Mare şi la Vinerea Mare[33].

Din *Catagrafia Ţării Româneşti* de la 1831, aflăm că satul Goleşti, din plasa Dealul, unde se afla casa răposatului biv treti logofăt Constantin Golescu, număra 66 de familii[34] cu 2 preoţi şi un diacon. Erau 26 de birnici (plătitori de bir), 22 posluşnici şi 17 holtei[35].

Un sf. antimis din 1832, semnat de mitropolitul Ștefan al II-lea, aflat în inventarul bisericii domnești din Pitești

Note de subsol:

1Gh. Pârnuţă, Dorina Panaitescu, *Judeţul Muscel. Monografie – istorică şi socială*, Bucureşti, 2001, p. 223-227; Melentina Bâzgan, *Judeţele Ţării Româneşti până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, Bucureşti, 2004, p. 168.

2Vezi pe larg: M. Popescu, C. Iliescu, *Goleşti*, Bucureşti, 1966; Sebastian Tudor, Radu Oprea, Danil Luca, *Complexul muzeal Goleşti*, Sibiu, 1980 şi Filofteia Pally, *Ansamblul feudal Goleşti – construcţii anexe. Aspecte inedite din perioada lucrărilor de restaurare dintre anii 1942-1944*, în *Pagini din istoria Muzeului Goleşti*, volum coordonat de Filofteia Pally, Editura TIPARG, 2014, p. 90-93.

3*Documenta Romaniae Historica, B. Ţara Românească* (în continuare: *DRH*, B) vol. I (1247-1500), întocmit de Petre P. Panaitescu şi Damaschin Mioc, Bucureşti, 1966, p. 190, doc. 108.

4Acesta apare menţionat într-un act de întărire de la Neagoe Basarab (26 noiembrie 1520); *DRH*, B, vol. II (1501-1525), întocmit de Ştefan Ştefănescu şi Olimpia Diaconescu, Bucureşti, 1972, p. 393-395; vezi şi la: Gerard Florin Călin, *De la Baldovin pârcălabul la epoca iluministă*, în „Buletin Ştiinţific. Studii istorice”, nr. 3-4, 2004-2005, p. 39.

5*DRH*, B, vol. II, p. 450-452, doc. 240.

6*Ibidem*, vol. III (1526-1535), întocmit de Damaschin Mioc, Bucureşti, 1975, p. 55-56, doc. 32 (29 august 1526).

7*Ibidem*, p. 104, doc. 61 (2 septembrie 1528).

8Anastasie Iordache, *Goleştii. Locul şi rolul lor în istoria României*, Bucureşti, 1979, p. 8.

9*DRH*, B, vol. V (1551-1565), întocmit de Damaschin Mioc şi Marieta Adam Chiper, Bucureşti, 1983, p. 53-54, doc. 52 (6 iulie 1555).

10Nicolae Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova, sec. XIV-XVI*, Bucureşti, 1971, p. 83.

11*DRH*, B, vol. V, p. 91-92, doc. 84 (8 aprilie 1557).

12*Ibidem*, vol. VIII (1576-1580), întocmit de Damaschin Mioc şi Ioana Constantinescu, Bucureşti, 1996, p. 76-77, doc. 47 (30 ianuarie 1577).

13*Ibidem*, p. 216, doc. 139 (12 iulie 1578).

14*Documente privind istoria României, B. Ţara Românească, veacul XVII*, vol. I (1601-1610), Bucureşti, 1951, p. 360; *Catalogul Documentelor Ţării Româneşti din Arhivele Statului*, vol. II, 1601-1620, întocmit de Maria Soveja, Doina Duca-Tinculescu, Reghina Dragomir, Bucureşti, 1974, p. 151, nr. 279.

15*DRH*, B, vol. XXI (1626-1627), întocmit de Damaschin Mioc, Bucureşti, 1965, p. 274-275, doc. 46 (24 septembrie 1626).

16*Ibidem*, vol. XXII (1628-1629), întocmit de Damaschin Mioc, Bucureşti, 1969, p. 668-669, doc. 354 (10 septembrie 1629).

17*Ibidem*, vol. XXV (1635-1636), întocmit de Damaschin Mioc, Maria Bălan, Ruxandra Cămărăşescu, Coralia Fotino, Bucureşti, 1985, p. 19-20, doc. 16 (20 ianuarie 1635).

18*Ibidem*, vol. XXIII (1630-1632), întocmit de Damaschin Mioc, Bucureşti, 1969, p. 298, doc. 178 (18 noiembrie 1630).

19*Ibidem*, vol. XXIV (1633-1634), întocmit de Damaschin Mioc, Saşa Caracaş, Constantin Bălan, Bucureşti, 1974, p. 432, doc. 326 (11 iulie 1634).

20*Ibidem*, p. 541-543, doc. 407 (21 noiembrie 1634).

21*Ibidem*, p. 549-550, doc. 414.

22*Ibidem*, vol. XXV, p. 17, doc. 15 (18 ianuarie 1635).

23*Ibidem*.

24*Ibidem*.

25*Ibidem*, vol. XXXV (1650), întocmit de Violeta Barbu, Constanţa Ghiţulescu, Andreea Iancu, Gheorghe Lazăr, Oana Rizescu, Bucureşti, 2003, p. 240-241, doc. 213 (26 iunie 1650).

26*Ibidem*, vol. XL (1655), întocmit de Oana Rizescu, Florina-Manuela Constantin, Andreea-Roxana Iancu, Bucureşti, 2013, p. 287, doc. 295 (27 noiembrie 1655).

27Spiridon Cristocea, *Din trecutul marii boierimi muntene. Marele vornic Stroe Leurdeanu*, Brăila, 2011, p. 36-37.

28*Ibidem*, p. 77-79.

29*Ibidem*, p. 80. Radu Golescu a fost un mare dregător al Ţării Româneşti în timpul domniilor lui Constantin Brâncoveanu, Ştefan Cantacuzino şi Nicolae Mavrocordat; Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 187; vezi şi la Sebastian Tudor, *Un boier muscelean, stolnicul Radu Golescu, colaborator şi slujitor al domnitorului Constantin Brâncoveanu*, în „Studii şi comunicări”, IV, Muzeul Câmpulung Muscel, 1987, p. 69-76.

30Vezi pe larg, la Anastasie Iordache, *Pe urmele Goleştilor*, Bucureşti, 1982.

31Arhivele Naţionale Istorice Centrale, *Documente Istorice*, CLXXXVII/89; vezi şi Gh. Pârnuţă, Dorina Panaitescu, *op. cit.*, p. 226.

32*Ibidem*, p. 270..

33*Ibidem*, p. 227.

34Ion Donat, Ion Pătroi, Dinică Ciobotea, *Catagrafia obştească a Ţării Româneşti din 1831*, Craiova, 1999, p. 89.

35Gh. Pârnuţă, Dorina Panaitescu, *op. cit.*, p. 227.

Actualul clopot mare de Biserica ”Sf. Gheorghe”, 1924, turnat la București în fabrica lui V.V.Rășcanu. Cumpărat de către epitropie și de către parohieni, deoarece ocupantul german rechiziționase în 1918 amândouă clopotele.

Mutarea la Pitești a reședinței județului Argeș în secolul al XVII-lea. O posibilă demonstrație

drd. Octavian DĂRMĂNESCU

Abstract: *Pitești is an old Romanian town, being known for more than six centuries. It developed slowly as a center for commerce and for two centuries it played an important part in the country politics, as some of the Wallachian rulers stayed here from time to time. As a testimony to the towns importance, in the 17th Century the"Sf. Gheorghe" Church was constructed. Several articles were written by historian Octavian Dărmănescu to illustrate its history. In the present one, historical documents are presented and analyzed to determine different aspects of the political intentions of Wallachian rulers regarding Pitești*

Keywords: *Pitești old churches, cultural heritage, royal city, Argeș County Capital*

Încă de la început – pentru înțelegerea mai exactă a pretenției din titlu – ținem să relativizăm pozitiv chestiunea reședinței de județ. Credem că aceasta, în Evul Mediu mijlociu, își avea, bineînțeles, însemnătatea ei – mai ales în domniile „tari", traversate de centralism –, dar nu aceea pe care o vedem la finalul sec. al XVIII-lea și pe tot parcursul următorului. Credem că domnia nu era neapărat legată de un sediu al unui județ, ea ținându-și destul de bine administrația pe principiul vechi și durabil al dublării funcțiilor reprezentantului în teritoriu, acesta, pe lângă cea administrativă și militară, luându-și din oficiu mai mult, și anume pe cea judecătorească. Prin urmare, considerăm că „micii domni" din teritoriul destul de vast al Țării Românești impuneau de facto reședința de județ pur și simplu prin alegerea fluctuantă – de către el sau de către domn, nu știm – a unuia dintre târgurile respectivului județ.

Repetăm, aceasta este supoziția noastră. Distanțele mari între târgurile vecine, colectarea anevoiasă a taxelor și precaritatea drumurilor și a mijloacelor de transport dau o imagine de fond destul de slabă atât în ce privește reprezentarea domniei în județele țării, cât și ideii destul de înaintate administrativ de reședință de județ. În acest sens, putem intui cel mult o discontinuitate reală a acestei idei, cu o activare accidentală sau nu, în funcție de fiecare județ și de interesele domniei acolo. Mai mult, întâlnim până târziu, în secolul al XVII-lea, mai mulți ispravnici într-un județ, ceea ce-i descalifică aparent din pretenția de a fi unul, superior peste ceilalți.

Cu tot acest context aparent haotic, o piesă importantă din puzzle-ul local medieval privind istoria orașului Pitești o constituie mutarea aici (probabil "definitivă"?) a reședinței de județ. Menționăm că până în prezent nu cunoaștem decât că vechiul sediu era la Curtea de Argeș, fostă capitală domnească, și că pe vremea fanarioților (1716-1821 în Țara Românească), a fost mutat la Pitești. Această informație, la rândul ei, suferă de o doză minimă de exactitate, fiind întru totul susceptibilă, deoarece a fost auzită din bătrâni[1]. Am propus, la rându-ne, mutarea la Pitești a reședinței de județ încă din secolul al XVII-lea[2]. Argumentele erau următoarele: 1. abandonarea treptată, după 1517 (mutarea sediului mitropoliei de aici în capitala nouă, Târgoviște), a Curții de Argeș, deoarece locația ei se abătea incomod de la drumurile importante spre Sibiu și spre Brașov; 2. transformarea vertiginoasă – prin milele și daniile supranumerare ale domniei către mănăstirea de aici – a Curții de Argeș într-un oraș de pelerinaj deloc atrăgător domniei pentru impozitare; 3. poziția ideală a Piteștiului, un târg precoce atât în ce privește comerțul de troc, dar și în cel viticol (pe vremea lui Constantin Brâncoveanu domnia, potrivit unei obișnuințe foarte probabil cu mult mai vechi, se muta la Pitești atât cât ținea recolta și prelucrarea viilor din regiune, unde nu numai ea, dar și marii boieri și marile mănăstiri aveau posesiuni importante).

Ținem să demonstrăm nu neapărat mutarea imediată, în secolul al XVI-lea, a reședinței de județ la Pitești – o pretenție pe care, în lumina surselor din acest secol, deja publicate, este imposibil de argumentat –, ci consumarea acestui eveniment în prima jumătate a secolului al XVII-lea, cel mult la jumătatea lui. În acest sens, avem mai multe argumente.

Primul este că domnul Constantin Șerban (1654-1658) fusese ispravnic de Pitești[3]. Această informație din 1705 – pe timpul lui Matei Basarab nu

exista această funcție administrativă – evoca evaziv funcția supremă pe plan local-județean a primului serdar din istoria militară a Țării Românești, Constantin Șerban. Nu ignorăm dublarea funcției administrative cu cea militară la oamenii domniei din teritoriu, dar în cadrul documentului mai sus menționat, „ispravnicul" mai cumulează încă una în plus, pe cea judecătorească, deoarece părtinește mănăstirea Trivale de aici. Deci Constantin Șerban nu era un simplu ispravnic trimis de Matei Basarab la Pitești cu o anumită însărcinare de moment, ci era investit pe termen lung, cu atributele de excelență ale judecatei, atu preponderent al domnitorului și al marilor boieri. Credem că isprăvnicia lui la Pitești era, de fapt, administrarea județului Argeș. Dacă acest argument este valid, înseamnă că Piteștii sunt capitală de județ încă de pe vremea lui Matei Basarab care, atenție, printre numeroasele biserici pe care le-a construit, a zidit și una în Pitești – care nu s-a păstrat, deoarece, din lemn, a ars la răscoala seimenilor(1653-1655).

Consilierii locali din 1862 justificau acordarea titlului de catedrală bisericii domnești „Sf. Gheorghe" prin faptul că începând din 1656, prin ridicarea ei, târgul a devenit oraș: „Considerând că datorăm toți respect răposatului întru fericire Domn român C. Șerban Basarab Voevod fondator al Comunei Urbane Pitești și al acestei biserici"[4]. Bineînțeles, Piteștii mai fuseseră oraș, Neagoe Basarab construindu-și aici un „minunat foișor". Foarte probabil, zidirea din nou a unei biserici domnești la Pitești aducea din nou aminte calitatea târgului de reședință de județ. Mai precis, interpretarea ar putea fi următoarea: consilierii Maghistratului țin să amintească, tot pe firul tradiției, că pe timpul celor doi domnitori Piteștii au fost dăruiți de domnie cu statutul primului târg-oraș al județului. Dacă, probabil, până atunci, acest statut fusese provizoriu, se pare că de la jumătatea acelui secol asistăm la o continuitate.

În sprijinul unei anumite constanțe a acestei idei până în 1716, an după care, oricum, însăși tradiția – palid, dar binevenit – mărturisește că Piteștii au devenit primul oraș al județului Argeș, avem un document destul de important, datat 1707, publicat relativ recent[5]. O reală impresie de proximitate piteșteană se degajă din text. „Rizea logofăt, ispravnicul Argeșului" este solicitat pentru o carte de stăpânire în dealul Ciocăneștilor (în arealul de acum al comunei Golești, fostul județ Muscel, la aproape 10 kilometri de Pitești). Însă, pe motiv de boală, dislocă preferențial, prin puterea cu care este investit, câțiva oameni ai domniei la locul cu pricina. Este vorba, printre alții, de județul (primarul) Piteștiului, de popa Ion (foarte probabil protopopul Ion dintr-un document dintr-un alt document datat tot 1707, prima mențiune a unui protopop de Pitești până acum![6]) „și pre alți preoți și orășani de acolo". Alăturarea „de acolo" este un reflex de redactare, deoarece încă un „de acolo" apare imediat și în privința locului împricinat, anume Ștefănești-Golești.

Menționăm, de asemenea, că editorul, probabil furat de similitudinea toponimică Argeș (județ istoric)-Curtea de Argeș, indică isprăvnicatul logofătului Rizea în orașul cu același nume[7]. În general, știința istoriografică nu impută prea mult trimiterile toponimice inexacte, deoarece se prezumă că cercetătorul a dorit cât mai mult să fie neutru. Cazurile, însă, sunt diferite. De exemplu, în exegeza unui alt autor important, Mihail M. Andreescu, toponimul „Argeș" este decantat cu mult mai strict, indicându-se și mai clar cele două repere diferite[8]. Proximitatea piteșteană amintită puțin mai sus se argumentează mai dificil, însă nu imposibil, pe firul logic al epicului.

Să urmărim pasajul prim al actului, cel mai important, de altfel, în chestiune: „Rizea logofăt, ispravnicul Argeșului, dat-am cartea noastră de judecată jupânesei Maricăi ce au fost a jupânului Badii abagiul ot Pitești, ca să aibă a ținea și a stăpâni 2 răzoare de vie în dealu Ciocăneștilor, care vii le-au fost cumpărat de la Stoica diac, feciorul Vlaicului Coetescu, pentru că aici înaintea noastră la dealu Piteștilor avut-au întrebăciune de față Stoica diac cu jupâneasa Marica, zicând Stoica diac cum că aceste 2 răzoară de vie nu le-au fost vândut el Badi[i] abagiul împreună cu celelalte vii, ci le ține în silă și fără dreptate. Care văzând așa nu s-a crezut nici unul, nici altul, ci am vrut să merg acolo să văz viile și să strâng vecinii lor după deal să mărturisească dupre cum vor ști povestea acelor vii".

Înțelegem că „dealul Piteștilor", unde petenții i s-au înfățișat ispravnicului Rizea, nu este neapărat toponimul întregului deal din județul istoric Muscel, de peste cinsprezece kilometri, Pitești-Topoloveni, celebru prin podgoriile lui de vin alb și dulce pe care Paul de Alep îl lăuda ca fiind unul excelent, deoarece divergența se consumă exact la mijocul acestuia, la Golești. Considerăm că în cazul nostru dealul Piteștiului este chiar orașul reședință de județ, terasat pe cinci etaje distincte (pe buza marelui piemont Cotmeana) care, cu toată sistematizarea „regimului democrat" se mai intuiesc și astăzi. Ispravnicul judeca din Pitești, având toate informațiile cu privire la programul oamenilor domniei care mișunau arealul cu treburile lor. Să urmărim următoarea frază: „Apoi, eu fiind cam

bolnav și neputând să merg și fiind vinăriceru pe deal, dumnealui Luca vistier și dumnealui Costandin Sobeschi, am zis dumnealor de au mers acolo împreună cu dumnealui Costandin comis Vărzarul, trimițând eu și pe județul ot Pitești și pe popa Ion și pe diac Ion și pre alți orășani de acolo de au mers cu acești boiari împreună, fiind și omul nostru Sima logofăt". Este aproape imposibil ca un ispravnic de la Curtea de Argeș să știe în timp relativ scurt agenda unor vinăricei din îndepărtații Golești ai județul vecin. Logofătul Rizea stă la Pitești și nu se deplasează peste râu ori din comoditate, ori din prevedere, ori din motivul invocat.

Turcii impun definitiv sub Mihnea al III-lea (1658-1659) Bucureștii drept capitală, pentru a fi mai aproape de granița naturală, fluviul Dunărea. Inevitabil și pragmatic, domnii Țării Românești gândesc la fel, mai ales din nevoia de a strânge birurile cât mai proxim. Este și un caz local, din 1710. Logofătul Arsenie al Piteștiului strânge haraciul din târgurile județului Argeș, inclusiv pe cel datorat de Ion, logofătul Curții de Argeș, pe care, datorită neplății, îl arestează[9]. S-ar părea că Piteștii sunt deja, încă din secolul al XVII-lea, un centru semnificativ de colectare. O știre târzie, din 1796, arată că Piteștiul este deja primul oraș al județului: o pricină dintre nou înființata episcopie a Argeșului și sătenii a două sate din județul Olt nu se judecă la Curtea de Argeș, ci la Pitești. Este vorba despre o etapă a diferendului, și anume de un jurământ pe Evanghelie, potrivit uzanței, în biserica domnească de aici[10].

Dacă ispravnicul județului Argeș nu stă la Pitești în 1707, atunci toată argumentația noastră cade, lăsând loc destul de rezonabil tradiției consemnate de I. C. Lerescu. Oricum, în amândouă cazurile, pe noi, ca piteșteni, pozițiile ne onorează.

Note de subsol:

[1]I.C. Lerescu, *Din județul Argeși*, în „Annale statistice și economice", I, nr. 3-4 (Annale statistice pentru cunoscința partei muntene din România), București, iuliu-decembrie, 1860, p. 126, *apud* Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *Istoria municipiului Pitești*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1988, p. 82.

[2]Octavian Dărmănescu, *Biserica domnească „Sf. Gheorghe" din Pitești*, Editura Europroduct, Pitești, 2017, pp. 9-13.

[3]Mihail M. Andreescu, *Istoricul mănăstirii Trivale de la fondare până la 1800. Domeniul funciar și fondul de documente*, București, 2001, doc 253, p. 293.

[4]S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 105-107.

[5]Gheorghe Lazăr (editor), *Documente privitoare la negustorii dinȚara Românească, vol. 2: 1689-1714*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2014, doc. 274, p. 277.

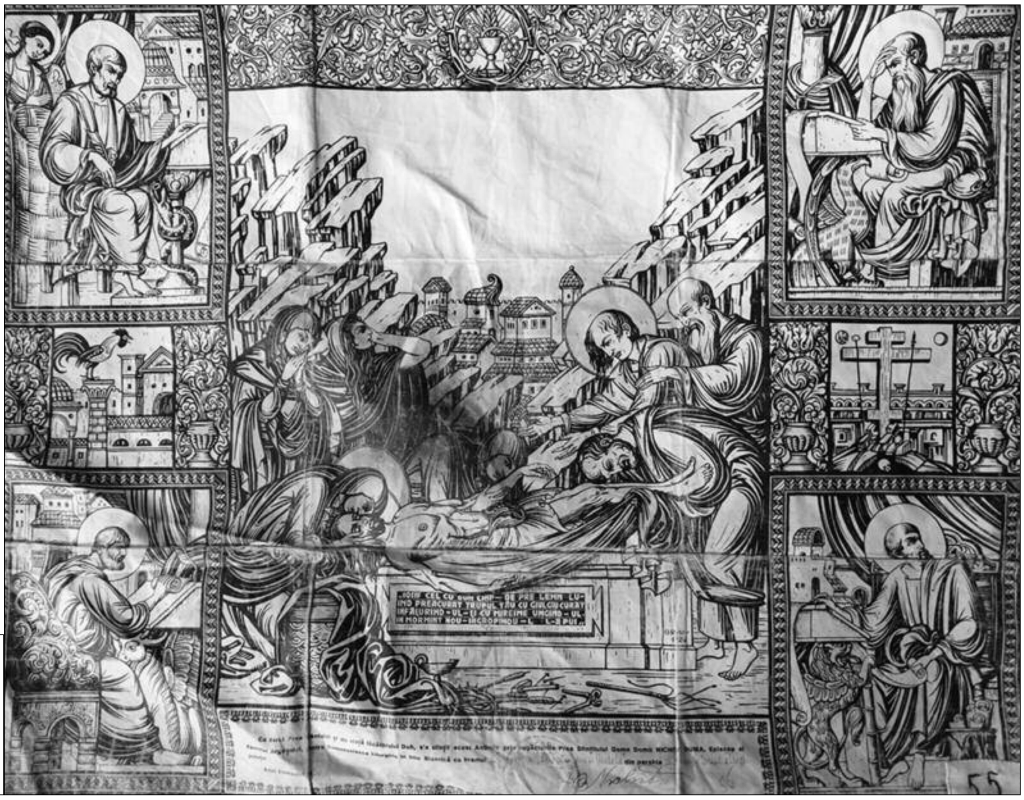
[6]*Ibidem*, doc. 260, p. 264.

[7]*Ibidem*, p. 339.

[8]Mihail M. Andreescu, *Documente muntene referitoare la Mitropolia Țării Românești, Mânăstirea Argeș și Episcopia Argeșului. Anii 1492-1823*, București, 2004, p. 314.

[9]*Ibidem*, doc. 95, pp. 135-136.

[10]*Ibidem*, doc. 228-234, pp. 259-264.

Sf. antimis din timpul episcopului Neofit Scriban (1862-1865; 1868-1873) (Biserica "Sf. Gheorghe" Pitești)

Culele Măldăreștilor: istorie, legendă și specific

Masterand Petruța BARDAN
Universitatea din Piteşti, Facultatea de Teologie, Litere, Istorie şi Arte; prof. istorie- Şcoala Gimnazială Pesceana, jud.Vâlcea

Abstract: Cula *is a semi-fortified building constructed in Wallachia in the XVI-XVIIIth Centuriers, originally built as homes for the ruling Boyar class to defend against incursions by Ottoman troops during wars or against violent raids by rebels from the south of the Danube. In this articles, the history of the one in Măldărești, Vâlcea County.*
Keywords: *Măldărești, Cula, Greaceanu family, Măldărești family, Wallachian boyars*

Aşezate într-o zonă strategică, pe valea Luncavăţului, la aproximativ 4 km spre nord-vest de Horezu, culele de la Măldăreşti au constituit adevărate lanţuri de semnalizare, case întărite ale boierilor care trebuiau să răspundă unor nevoi de apărare imediată împotriva diferitelor grupuri de prădalnici. Într-o atmosferă de nesiguranţă, de teama jafului, în secolul al XVIII-lea şi începutul secolului următor, era normal ca fiecare boier cu stare să se gândească la protejarea bunurilor sale, dar mai ales să rămână în viaţă.

Istoricul culelor de la Măldăreşti. Cula veche de la Măldăreşti poartă în prezent numele de cula Greceanu, deoarece la un moment dat în istoria familiei Măldăreştilor este primită ca zeste de o descendentă a familiei Măldărescu, căsătorită cu un membru al familiei Greceanu. Maria Măldărescu, fiica cea mare a Bălaşei, dobândeşte în urma căsătoriei cu pitarul Costache Greceanu, „isprăvnicel şi pârcălab al judeţului Vâlcea", „moşia Măldăreşti, munţii, Cula din Măldăreşti, moşiile Cârstăneşti, Livezeni, Potreş, etc. şi o sumă de cai, oi, boi, trăsuri, carete, robi, buţi de vin, pahare de argint, zovon cu galbeni, dulămi cu samur, dulame de postav, plapome şi cearceafuri cu flori de fir, talere de argint, plug cu fiare, iepe cu mânzi, giuvaericale, tipsii de argint cu flori, oglinzi cu pervazuri de argint"[1].

Cula a servit ca apărare şi refugiu pentru neamul Măldăreştilor împotriva jefuitorilor turci şi tătari. Aceştia din urmă ştiau că locuitorii culei dispuneau de imense bogăţii, cu moşii ce se întindeau de la munţi până la Dunăre, ceea ce explică însuşi numele de Maldăr, care vine de la „maldăre", adică grămezi de bani[2].

În ceea ce priveşte anul în care s-a construit cula de la Măldăreşti nu se poate stabili cu exactitate. Din inscripţia situată în dreapta uşii de la intrarea în culă aflăm că aceasta a fost ridicată de către Nan Paharnicul în 1516 „spre a da spre folosinţă

Fig. 1, Căpitanul Tudor Maldăr şi fata hanului tătar. Fresca pictată de Olga Greceanu într-o cameră situată la primul etaj al culei Greceanu

familiei Greceanu de acum şi până în zilele acestea”. Dar inscripţia a fost realizată la restaurarea făcută de inginerul Nicolae Greceanu, în anul 1934[3].

Conform tradiţiei, clădirea fortificată de la Măldăreşti se prezintă ca o construcţie de la începutul secolului al XVII-lea[4], însă ceea ce ştim cu precizie este faptul că aceasta exista la finalul secolului al XVIII-lea, când locuitorii edificiului, jupan Gheorghe Măldărescu şi jupâniţa Ego Eva, construiesc biserica din apropiere[5].

Legenda spune că Tudor, zis Maldăr, fiul lui Nan Paharnicul, ridică pe cheltuiala sa o armată şi-l ajută pe Mihai Viteazul contribuind la victoriile sale. Drept răsplată, voievodul îi oferă Leul şi Obislava, două domenii întinse cu zeci de sate şi mii de robi, astfel că moşia Măldăreştilor se întindea de la munţi până la Dunăre. Continuând firul evenimentelor, aflăm că în urma luptei din anul 1602 între armata lui Radu Şerban (1602-1611), formată din boieri din vremea lui Mihai Viteazul şi cea condusă de Simion Movilă (1601-1602), căpitanul Maldăr cade prizonier la tătari, fiind dus la Hanul tătar şi închis. Aici, fata hanului tătar se îndrăgosteşte de el, îl ajută să evadeze şi fuge şi ea cu el. Ajung la Măldăreşti, unde Tudor se căsătoreşte cu tătăroaica (fig.1) şi au şapte copii, toţi băieţi. Căpitanul Maldăr adaugă construcţiei iniţiale noi corpuri spre finalul secolului al XVII-lea. Până în anul 1609, Tudor este vătaf, ceea ce înseamnă căpitan în fruntea a 500 de oşteni, iar din 1624, comis, semnificând boier[6].

Aşa cum era obiceiul vremii, la moartea sa, Atanase, fiul cel mare moşteneşte cula şi cea mai mare parte din moşie şi mai departe fiul acestuia, ajuns ceauş în anul 1693, vornic, adică judecător urban în 1712 şi apoi Mare Paharnic pe lângă domnitorul Constantin Brâncoveanu (1688-1714). Aşa se explică faptul că această construcţie fortificată este refăcută în vremea domnitorului mai sus amintit, dovadă fiind elementele specifice stilului pe care domnitorul şi-a pus amprenta: ornamentele arhitecturale ale culei, coloanele, firidele, ferestrele pivniţei, lucrate în piatră traforată, cele două cerdace cu arcade şi bolţile din încăperea de la primul etaj. Fiul lui Atanase, căsătorit cu Ilina, a avut la rândul său şapte copii. Constantin, fiul cel mare al acestuia preia şi el proprietăţile la căsătoria cu Stoichiţa Preoţescu, care primeşte ca zestre moşia Preoţeşti. Dintre cei şaşe copii ai lor: Gheorghe, Barbu, Radu, Ioniţă, Dumitru şi Paraschiva, cula şi moşia revin lui Gheorghe, fiul cel mare. Acesta se însoară cu Eva, verişoară de gradul al doilea şi fiica lui Rafail, care s-a călugărit în 1787[7].

Biserica din apropierea culei a fost ctitorită de boierul Gheorghe Măldărescu, aşa cum reiese din inscripţia de pe piatra sa de mormânt, fiind numit „ctitorul cel mare”. În pronaos, sunt adăpostite „oasele răposatului robului lui Dumnezeu dumnealui boiarului Gheorghe Măldărescu, 1798”[8]. Hramurile acestei biserici sunt Sfântul Nicolae, Sfântul Gheorghe şi Sfinţii Voievozi şi a fost ridicată în anul 1790 aşa cum se observă pe pisania (fig.4) de la intrarea în biserică: „Cu ajutorul Sfintei Troiţe, zidituss-a această sfântă şi dumnezeiască biserică, unde se prăznuieşte hramul Sfântului Mihail, şi al Sfântului arhiepiscop Niculae, şi al Sfântului Marelui Mucenic Gheorghe, şi s-au zidit din temelie cu toată cheltuiala dumnealui Jupân Gheorghe a lui Constantin Măldărescu, ce l-a chemat pe călugărie Climent şi dumneaei jupâniţa ego Eva şi cu ajutorul ce au lăsat dumnealui Radu Brat şi Jupân Barbu Brat, şi Jupân Ion Brat, ca să le fie dumnealor şi coconilor şi moşilor şi a tot neamul pomenire în veci. Acest dumnezeesc lucru s-a început în zilele

Fig. 2. Jupânul Gheorghe Măldărescu ţinând în mâna stângă biserica. Pictură din pronaosul bisericii cu hramul „Sfântul Nicolae, Sfântul Gheorghe şi Sfinţii Voievozi” – Măldăreşti

prealuminatului Domn Ioan Alexandru Ipsilante Voievod cu blagoslovenia Sfinţiei Sale Chiriu Chir Chesarie, Episcop al Râmnicului, fiind isprăvnicel dumnealui Jupân Zamfir Măldărescul, de la Hs. 1790, anul lumei 7299". Este important de amintit faptul că traducerea pisaniei se găseşte în pronaosul bisericii vechi de la Măldăreşti.

Mergând pe firul evenimentelor, constatăm că, pe când jupâniţa Eva avea grijă de treburile casei, Gheorghe s-a călugărit, la Mânăstirea Horezu, luându-şi numele de Climent. A fost înmormântat în pronaosul mănăstirii, alături de Bengescu şi doamna Bălaşa, fiica domnitorului Constantin Brâncoveanu. Fiul cel mare al Evei, Gheorghiţă, avea 15 ani când tatăl său s-a călugărit. La rândul său se însoară şi are doi copii, Manolache şi Niculae. O lasă pe mama sa în cula veche şi îşi construieşte, la aproximativ 100 de metri, o altă locuinţă, tot tip culă[9]. Cula veche rămâne în stăpânirea familiei, pe când cea clădită în 1812 este vândută de moştenitori, aproximativ o sută de ani mai târziu, în 1907, lui I. G. Duca, astăzi cula purând numele fostului prim-ministru[10].

Jupâniţa Eva a fost ultima descendentă a familiei Măldăreştilor care a avut de suferit de pe urma tâlharilor. Conform legendei, în anul 1830, într-o noapte furtunoasă, din cauza zgomotului ploii şi trăsnetelor, jupâniţa în vârstă de 90 de ani nu a auzit loviturile tâlharilor în uşa de intrare a culei şi nu a mai avut timp să se adăpostească în ascunzătoare. Auzind cum uşa cade sub loviturile tâlharilor, jupâniţa „fugi în camera de alături şi pe uşa din dos ieşi afară în curte, abia putând să fugă spre grădina din vale. Dar soarta nu iartă, căci, la scăpărarea unui fulger un tâlhar o vede, o fugăreşte, o prinde şi o aduce la tovarăşii săi de pradă. Bătrâna încremenise cu degetele încleştate pe lumânarea de la Paşti, cu care fugise afară… Tâlharii o târâră în casă… Dar când aprinseră lumânarea şi îi cerură cheile de la lada cu bani şi o văzură ţeapănă şi învineţită de gheara morţii, se speriară atât de groaznic, încât o scăpară din mâini şi ca nişte năluci fugiră în noapte"[11].

La moartea Evei, Gheorghiţă se mută în culă, iar Manolache, fiul său cel mare, care ajunge biv sluger, şi apoi agă în 1824, stăpâneşte şi el cula începând cu 1845, când se instalează aici, împreună cu soţia lui, Bălaşa. Cealaltă culă este locuită de fratele său, logofătul Niculae, căsătorit cu Păuna Poenaru, cu care are şase copii, cinci băieţi şi o fată. Ramura descendentă a lui Niculae este mai longevivă, pe când a lui Manolache, ultimul dintre Măldăreştii care au stăpânit cula, se opreşte, fiindcă Bălaşa a avut doar două fiice, Maria şi Elena[12]. Maria, fiica cea mare se căsătoreşte cu ispravnicul şi pârcălabul judeţului Vâlcea, Costache Greceanu. Astfel, moşiile, cula şi ale bunuri ale Măldăreştilor vor intra în posesia Grecenilor, motiv pentru care cula veche de la Măldăreşti este numită în prezent cula Greceanu. Maria şi Costache Greceanu au avut trei copii: Maria şi Ion decedaţi la o vârstă tânără şi Niculae, ultimul înmormântat în curtea bisericii ctitorite de Măldăreşti.

Elemente de arhitectură specifice culelor. Ridicate de Măldăreşti, locuinţele fortificate cu zidurile groase şi străpunse de metereze fac parte din rândul construcţiilor întâlnite în Oltenia şi Muntenia şi cunoscute sub numele de *kule*[13], un loc de refugiu pentru familie, dar şi locuinţe capabile să îndeplinească toate funcţiile vieţii de zi cu zi. Acestea se întâlneau în tot spaţiul balcanic, mai ales din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, când

Fig. 3. Jupâniţa Eva ţinând în mâna dreaptă biserica. Pictură din pronaosul bisericii cu hramul „Sfântul Nicolae, Sfîntul Gheorghe şi Sfinţii Voievozi" – Măldăreşti

incursiunile de jaf ale otomanilor şi tătarilor se înmulţiseră în condiţiile slăbirii autorităţii statelor din zonă, iar proprietarii de terenuri hotărâseră să se apere cu forţe proprii.

Cula veche de la Măldăreşti este alcătuită dintr-un parter şi două etaje. La parter se află două intrări: una ce duce spre pivniţă şi alta care ne conduce în interiorul edificiului. Pe scara de stejar se ajunge la etaj. Zidul casei scărilor este străpuns de două găuri de tragere. Într-una din cele patru camere de la primul etaj al culei, se află susţinute de bolţile acestei încăperi portretele Măldăreştilor realizate de Olga Greceanu. La al doilea nivel al culei se află un pridvor cu patru travee „conturate de coloane rotunde de zidărie degajate şi patru coloane angajate, care susţin arcuri trilobate”[14].

Asemenea Culei Greceanu, Cula Duca este compusă din trei nivele: parter şi două etaje. Primul etaj cuprinde o săliţă care face legătura cu scara şi încăperile aferente, iar etajul al doilea la care se ajunge urcând pe aceeaşi scară cuprinde două odăi, o cămară, dependinţe şi un cerdac oltenesc. Acesta din urmă are şapte travee cu arcuri trilobate sprijinite pe stâlpi rotunzi din zid şi câte o travee pe fiecare latură laterală[15]. Ambele cule sunt prevăzute cu metereze, nişte deschizături mari înăuntru, iar pe dinafara zidului abia perceptibile, de unde apărătorii trăgeau cu armele.

În concluzie, despre culele de la Măldăreşti putem spune că au reprezentat, în secolele XVII, XVIII şi începutul veacului al XIX-lea, un mijloc de apărare şi de refugiu împotriva bandelor de jefuitori turci, tătari sau tâlhari, şi au constituit, în acelaşi timp, forma arhitecturală cea mai originală din zonă, Măldăreştii fiind printre cei mai bogaţi boieri din acea vreme.

Foto: Bardan Petruţa

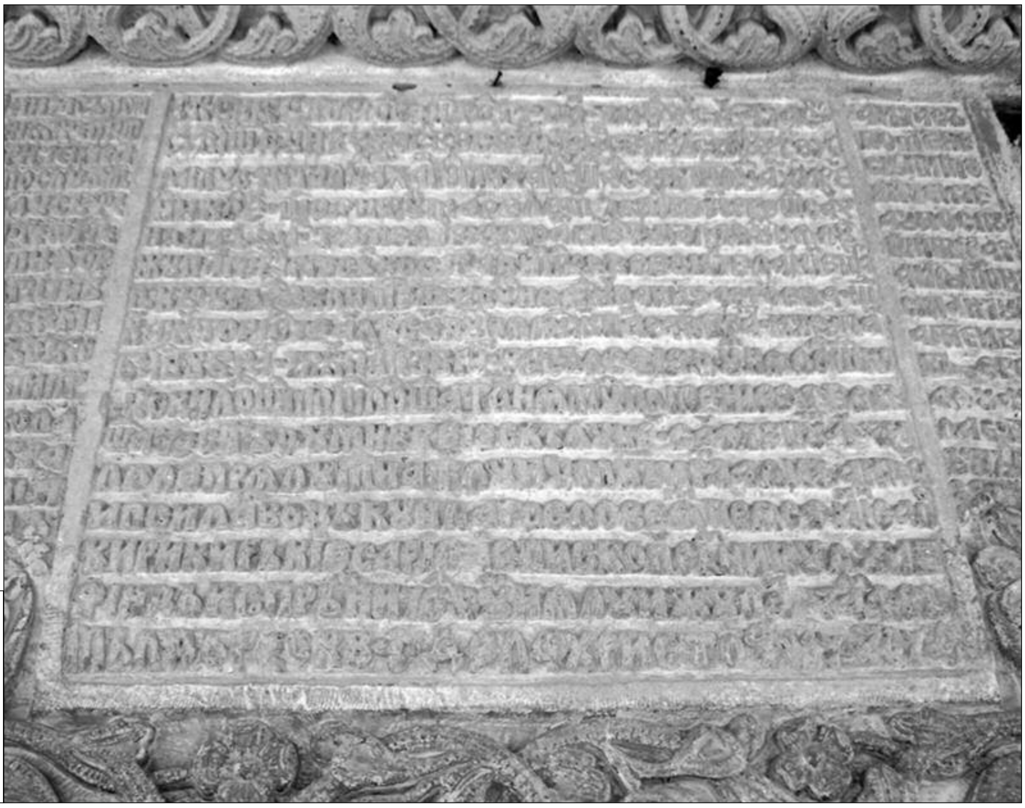

Fig. 4. Pisania de pe frontispiciul bisericii cu hramul „Sfântul Nicolae, Sfîntul Gheorghe şi Sfinţii Voievozi” – Măldăreşti

Note de subsol:

*Autoarea mulțumește domnului conf.univ.dr. habil. Claudiu Neagoe pentru indicaţiile oferite pe parcursul elaborării materialului.

[1]Olga Greceanu, *Cula din Măldăreşti*, Institutul de Arte Grafice „Triumful”, Bucureşti, 1937, p. 15.

[2]Iancu Atanasescu, Valeriu Grama, *Culele din Oltenia*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1974, p. 91.

[3]*Ibidem*, p. 96.

[4]Florin Epure, *Cula Greceanu de la Măldăreşti*, în „Clipa”, an II, nr. 11, 2009, p. 20.

[5]În pronaosul bisericii sunt pictaţi toţi ctitorii bisericii: în mijoc ctitorii principali boierul Gheorghe şi jupâniţa Eva, ţinând în mână biserica (fig. 2 şi fig. 3). Georghe Măldărescu ţine cealaltă mână pe umărul copilul mai mare, Gheorghiţă iar lângă acesta se află un alt copil, Ion. Jupâniţa Eva ţine mâna stângă pe umărul fetei mai mari, Maria. Sunt înfăţişaţi fraţii lui Gheorghe, soţiile acestora şi copiii lor (Olga Greceanu, *op. cit.,* pp. 12-13).

[6]Petre Petria, *Culele Măldăreştilor*, în „Casa cărţii vâlcene”, nr. 2, 2003, p. 36.

[7]Olga Greceanu, *op.cit.,* pp. 8-9.

[8]apud Florin Epure, *art.cit.,* p. 20.

[9]Olga Greceanu, *op.cit.,* pp. 14-15.

[10]Ioan Godea, *Culele din România. Tezaur de arhitectură europeană*, Editura de Vest, Timişoara, 2006, p. 40.

[11]*Ibidem*, pp. 56-57.

[12]Petre Petria, *art. cit*., p. 36.

[13]Cuvânt de origine turcească ce înseamnă turn, un loc de refugiu pentru o familie (Ioan Godea, *op. cit*., p. 12).

[14]Iancu Atanasescu, Valeriu Grama, *op.cit*., p. 93.

[15]Radu Creţeanu, Sarmiza Creţeanu, *Culele din România,* Editura Meridiane, Bucureşti,1969, p. 26.

Persecuţiile împotriva creştinilor. Hristos sau Caesar

Prof. Ionuț Gabriel ZIDARU

Abstract: *The article focuses on cultural mentalities during the last centuries of the Roman Empire and how politics and religion in the Empire influenced the life of the Christians. Also, the author analyses how Christianity changed society by offering new models and new ways of life and how the society reacted to these changes: by acceptance and persecution. Through the written words of some of the historical documents we still have from that period, we can observe and therefore understand a little better the first few hundreds of years of the history of Christianity.*

Keywords: *Christian, Jews, persecution, martyrs, Roman Empire*

Articolul prezintă poziţia societăţii iudaice şi romane asupra creştinismului din primele secole, plecând de la analiza cauzelor persecuţiilor. Răspândirea creştinismului a întâmpinat de la început unele piedici şi greutăţi. Creştinismul primelor trei secole a fost unul însângerat. El s-a confruntat cu o serie de prigoane venite atât din partea evreilor cât şi din partea autorităţilor romane[1]. Creştinii îşi aduceau aminte de îndemnul Mântuitorului "*de a-şi lua crucea şi de a-L urma".* La rândul său, Apostolul Pavel adaugă următoarea mărturie: *,,Toţi cei ce voiesc să trăiască cu evlavie în Hristos Isus, vor fi prigoniţi"*(2 Timotei 3:12). Pentru ei, aceasta însemna să fie gata să plătească cu propria lor viaţă pentru crezul pe care-l mărturiseau.

Începuturile persecuţiei religioase şi civile

Primele persecuţii religioase le întâlnim relatate în cartea Faptele Apostolilor scrisă de Evanghelistul Luca, unul dintre ucenicii Domnului Isus Hristos. Aceste prigoane au fost dezlănţuite în mare parte de către evrei. Iustin Martirul (cca. 165) aminteşte că evreii sunt cauza urii care stăpâneşte pretutindeni contra creştinilor şi, mai ales, ei sunt autorii calomniilor răspândite în toate părţile privitoare la creştini[2]. Acelaşi lucru îl spune şi Origen (254), accentuând că aceştia au o ură nepotolită faţă de creştini (*adversus christianos insatiabili odio feruntur. Hom. in Psalm 36)*. La fel vorbesc şi scriitori din Occident. Irineu (202) scrie că evreii îi persecută pe creştini, iar Tertullian (cca. 240) îi numeşte pe Evrei *seminarium infamiae nostrae* şi spune *că sinagogele sunt cauza persecuţiunilor (synagogae Iudaeorum fontes persecutionum)*[3]. Fără îndoială, calomniile, intrigile şi agitaţiile evreilor au fost şi ele unele dintre cauzele persecuţiilor, însă nu singurele. Deşi erau răspândiţi în toate localităţile mai importante ale Imperiului Roman şi deşi îi urmăreau pe creştini cu o ură neîmpăcată – *insatiabili odio (ură nepotolită)* cum zice Origen – evreii, cu toate calomniile şi intrigile lor, nu ar fi putut dezlănţui împotriva acestora persecuţii de proporţii atât de mari ca violenţă şi ca întindere geografică. De altfel, Tertullian însuşi spune în alt loc *(Apol. 10)* că crima *de lese majestate,* care li se impută creştinilor, este cauza unică a persecuţiilor[4]. Persecutarea creştinilor a fost atât ecleziastică, cât şi politică. Analizând începutul persecuţiei religioase şi civile, putem afirma că primele persecuţii au venit din partea evreilor, fiind urmate de persecuţiile din partea romanilor.

a). Persecuţia din partea evreilor. Iudeii au fost primii persecutori ai creştinilor din Ierusalim. La Ierusalim, Apostolii au suferit arestări, ameninţări, închisoare şi bătăi din partea Sinedriului, care le-a interzis să mai vorbească despre Isus Hristos. În afara Palestinei, creştinismul a fost combătut de iudeii care porneau cu prigoane asupra creştinilor. În cartea Faptele Apostolilor, 4:1-22, ne este relatat un prim episod al prigoanei venite din partea evreilor, când după predica lui Petru despre mesajul învierii saducheii au reacţionat violent la mesajul despre înviere pe care ei îl credeau a fi blasfemie, încât i-au arestat pe Petru şi Ioan şi i-au aruncat în temniţă. Acest moment reprezintă prima opoziţie faţă de mesajul Evangheliei venită din partea iudeilor. Alte momente le găsim în Faptele Apostolilor 5:17-32, unde din nou Apostolii sunt închişi şi li se interzice de către Sinedriu să mai vorbească şi să mai înveţe pe oameni în numele lui Isus. Evreii aveau o concepţie diferită despre Mesia şi împărăţia Lui, diametral opusă mesajului predicat de creştini. Evreii aşteptau un Mesia cu rosturi pur-lumeşti, un Mesia-Rege care să scuture jugul stăpânirii romane şi să înfiinţeze un mare şi puternic imperiu evreiesc. Creştinii însă propovăduiau credinţa într-un Mesia născut în iesle, într-o familie săracă, un Mesia umil care nu avea unde să-şi plece capul, care a făcut până la vârsta de 30 de ani meseria tatălui Său, iar

pe urmă, răzvrătindu-se împotriva Legii, a fost osândit la moarte şi răstignit între doi tâlhari. Răspândirea cultului *acestui Mesia* era socotită o crimă naţională şi o blasfemie. Crimă naţională, fiindcă zdruncina încrederea poporului ales în marele viitor de glorie şi libertate, iar identificarea împăratului aşteptat cu înfrigurare de atâtea veacuri cu cel osândit la cea mai ruşinoasă moarte, moartea pe cruce, era o blasfemie care nu putea fi iertată. Dar nu numai atât, ci în numele *acestui Mesia* creştinii spuneau că legea lui Moise este desfiinţată cu întreg ritualul şi cu toate ceremoniile ei şi că nu mai este nici o deosebire între evreu şi păgân[5].

Revolta evreilor credincioşi Legii a fost violentă şi s-a manifestat de la primul contact al apostolilor cu masele populare. Cartea Faptele Apostolilor, aşa cum am amintit, ne dă în această privinţă informaţii deosebit de interesante. Evreii nu urmăreau numai împiedicarea pătrunderii creştinismului între cei care aparţineau iudaismului, ci, prin intrigii şi calomnii interminabile, încercau să-l compromită şi înaintea celorlalte popoare şi, mai ales înaintea autorităţilor publice romane, prezentând pe creştini ca duşmani ai împăratului fiindcă cer ascultare şi supunere faţă de un alt *stăpânitor,* faţă de Isus[6]. La această acţiune de discreditare şi compromitere a creştinilor fac aluzie şi scriitori bisericeşti. Iustin spune limpede că evreii au trimis din Ierusalim oameni aleşi ca să vestească în toată lumea ivirea sectei creştinilor fără Dumnezeu şi să răspândească împotriva lor tot felul de calomnii pe care păgânii apoi le şi credeau. Această ură s-a manifestat fie prin persecuţii sângeroase, ca uciderea lui Ştefan, primul martir al Bisericii şi a lui Iacov, *fratele Domnului Isus,* fie prin calomnii şi batjocuri la adresa lui Isus Hristos, fie prin acuzaţii împotriva creştinilor[7].

b). Persecuţia din partea romanilor. La început, autorităţile civile romane nu prea făceau distincţie între creştini şi evrei şi le-au acordat primilor privilegiul de care se bucurau cei din urmă, acela de a-şi vedea religia protejată de către legea romană. Romanii priveau creştinismul ca fiind o ramură a iudaismului, care era o religie tolerată (*religio licita*). Abia după ce diferenţa dintre creştinism şi iudaism a devenit evidentă, autorităţile romane au iniţiat o serie de prigoane care au durat, mai mult sau mai puţin, până în secolul al IV – lea. Începând cu martirajul lui Ştefan care a dus la împrăştirea creştinilor în oraşe îndepărtate, Damasc, Antiohia, biserica nu va mai fi niciodată o mişcare exclusiv iudaică, în Antiohia urmaşii lui Hristos au fost numiţi pentru prima dată creştini (Faptele Apostolilor 11:26)[8]. Persecuţia civilă venită din partea autorităţilor romane a început cu domnia lui Irod la Ierusalim (Faptele Apostolilor 12:1), când Iacov a fost martirizat şi Petru a fost aruncat în temniţă. Prigoana venită din partea Romei va fi din ce în ce mai aprigă, odată cu creşterea şi răspândirea creştinismului. Într-o societate bazată pe voinţa zeilor în care toate lucrurile erau subordonate împăratului sau cezarului, o nouă religie nu îşi mai avea locul, Hristos sau Caesar a fost dictonul care descrie întreaga perioadă a persecuţiilor religioase. Autorităţile romane nu au putut înţelege afirmaţia că Isus era deasupra tuturor şi că toţi oamenii, inclusiv regii şi împăraţii, trebuiau să se supună. Refuzul creştinilor de a se conforma modului de viaţă al unei societăţi păgâne a atras după sine ura şi prigoana din partea autorităţilor romane[9]. Înainte de a trece la detalii, ar trebui să ne întrebăm cum a fost posibil ca bărbaţi şi femei de o sfinţenie fără pereche, adică creştinii, să sufere o ură atât de mare din partea lumii. Pentru a înţelege mai bine acest aspect, trebuie să analizăm pe rând cauzele care au stat la baza prigoanei creştine.

Cauzele persecuţiilor

În încercarea de a înţelege motivaţiile persecuţiilor anticreştine iniţiate de structurile imperiale, punctul de plecare poate fi reprezentat de o frază a lui Cicero (*De leg. I, 23)*: *,,Civitas communis deorum atque hominum" (,,Statul este o realitate comună zeilor şi oamenilor")*[10]. Declaraţia ilustrează felul în care, în concepţia romană, era imposibilă separarea apartenenţei civile de împlinirea unor acte de cult, indiferent de convingerile intime ale fiecărui individ în parte. Creştinismul, cu exigenţele sale de exclusivitate asupra vieţii credinciosului, echivala practic cu o autoexcludere a credinciosului din viaţa publică şi civilă. În această situaţie, Biserica creştină din primele secole reprezenta o adevărată ameninţare pentru întregul Imperiu Roman. Spre deosebire de evrei, care erau o naţiune recunoscută, biserica era un fel de organizaţie internaţională, care îşi declara loialitatea numai faţă de Hristos. *Evreii,* scria Celsus,, *nu trebuie acuzaţi, deoarece fiecare om are dreptul să trăiască potrivit obiceiurilor din ţara sa, dar creştinii au renunţat la identitatea lor naţională de dragul învăţăturilor lui Hristos"*[11]. Prin urmare, ei erau priviţi ca fiind o grupare subversivă, un imperiu în cadrul Imperiului, o societate secretă care seamăna dezbinare şi nemulţumire. Principala vină adusă creştinilor, conform scrierilor lui Iustin Martirul, este convingerea lor, faptul de a fi creştini. *,, ... în ceea ce ne priveşte pe noi, voi socotiţi numele nostru ca o suficientă dovadă, deşi, în ceea*

ce priveşte numele, aţi avea datoria să pedepsiţi mai degrabă pe cei ce ne acuză. Suntem învinuiţi că suntem creştini; dar a urî ceea ce este bun nu este un lucru drept. Şi iarăşi, dacă cumva vreunul dintre cei ce sunt învinuiţi tăgăduieşte, spunând că el însuşi nu este creştin, voi îl lăsaţi ca şi cum aţi avea a-l vădi cu nimic că a păcătuit. Dacă cineva, însă, mărturiseşte că este creştin, voi îl pedepsiţi numai pentru mărturisirea lui"[12]. Prigonirea creştinilor, numai pentru faptul că erau creştini, rezultă, în afară de orice îndoială, din schimbul de scrisori dintre Pliniu cel Tânăr şi împăratul Traian. Pliniu a fost numit guvernator al Bithyniei. În această calitate primea mereu denunţuri în care mulţi locuitori erau *învinuiţi că sunt creştini*[13].

Tertullian, un alt apologet din primele secole ale creştinismului, în lucrarea *Apologeticum,* îşi exprimă dezacordul cu faptul că autorităţile îi condamnă pe creştini fără să-i judece şi că-i urăsc fără un motiv întemeiat, lor nu li se permite să se apere, fiind prigoniţi pe nedrept, fără posibilitata de a se justifica[14]. Tertullian recunoaşte că simpla apartenenţă a unui om la comunitatea creştină aruncă asupra lui o lumină proastă, umbrind toate virtuţile lor: ,,*Bun bărbat este Gaius Seius, păcat că este creştin. La fel spune altul: ,,Mă mir că Lucius Titus, un bărbat înţelept, s-a făcut deodată creştin"*[15]. În ceea ce-i priveşte pe alţii, care mai înainte duseseră o viaţă păcătoasă şi după convertire s-au schimbat radical, acestora li se reproşează îndreptarea lor: *,,Ce femeie de viaţă era, ce petrecăreaţă, ce tânăr, amabil, şi galant, şi iată că s-au făcut creştini"*[16]. Numelui de creştin i se reproşează faptul că aminteşte de întemeietorul său, ori acest lucru, după cum arată apologetul, nu este nici pe departe unul rău şi nemaiîntâlnit căci şi şcolile filosofice îşi iau numele după întemeietorul lor[17]. Principiul după care sunt priviţi şi judecaţi creştinii este: *,,nu este permis ca voi să existaţi"*[18], premisă ce nu este însă justificată în nici un fel, ea bazându-se doar pe ura persecutorilor.

(continuare în numărul viitor)

Note de subsol:

[1]Ioan Rămureanu, *Istoria Bisericească Universală*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2004, p.100.

[2]Zenovie Pâclişeanu, *Istoria Creştinismului Antic,* Oradea, 1937, p. 23.

[3]*Ibidem*, p. 24.

[4]Colectia, *Părinţi şi Scriitori Bisericeşti, Apologeţi de limba latină,* Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1981, p. 38.

[5]Zenovie Pâclişeanu, *op. cit.*, p. 25.

[6]*Ibidem.*

[7]Prof. Ioan Rămureanu, *op. cit.,* p. 101.

[8]Charles W. Conn, *Faptele Apostolilor,* Editura Metanoia, Oradea, 2004, p. 65.

[9]Earle E. Cairns, *op. cit.,* p. 80.

[10]Cristian Bădiliţă, Emanuel Conţac, *Şi cerul s-a umplut de sfinţi,* Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2012, p. 46.

[11]Dr. Richard Alderson, *op. cit.,* p. 68.

[12]Sfântul Iustin Martiriul şi Filosoful, *Apologia întâi,* traducere pr. prof. Olimp N. Căciulă, în vol. „Apologeți de limba greacă", col. „Părinți și Scriitori Bisericești (PSB)", vol.2, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1980, p. 26.

[13]Zenovie Pâclişeanu, *op. cit.*, p. 29.

[14]Tertulian, *Apologeticum,* în vol. „Apologeţi de limbă latină", în col. „PSB" , vol. 3, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1981, p. 38.

[15]Prof. Nicolae Chiţescu, *Tertulian, viaţa şi opera,* în vol. „Apologeţi de limbă latină", în col. „Părinţi şi Scriitori Bisericeşti (PSB)" , vol. 3, Editura Institutului Biblic şi de Misiune, Bucureşti, 1981, p. 23.

[16]Tertulian, *op. cit.,* p. 43.

[17]*Ibidem,* p.74.

[18]*Ibidem,* p.75.

MOTORSPORTUL ARGEȘEAN SE CONJUGĂ LA... TRECUT (XVI)

ing. Nicolae COSMESCU

***Abstract**: Presented for several years in this review, the memories about the great Romanian car race drivers, about the greatest races in Romania are meant to illustrate more and more of the Argeș County and the national car race history. Although racing seems like an individual sport, the reality is far different. No great car race driver would have succeeded at becoming a legend of this sport without the help of those in his team. These articles present all their stories. In this one, we will tell that of Arges Rally Race and its history*

***Keywords**: speed races, Rally Arges, IATSA Rally*

În istoria "modernă" a raliurilor contând pentru campionatul naţional, al României desigur, competiţiile organizate în Argeş ocupă un loc aparte. Chiar remarcabil am putea afirma, dacă

avem în vedere că au presupus și multe eforturi organizatorice. Fiindcă automobilismul autohton este o disciplină prizată, vom face o trecere în regim de cursă prin trecutul întrecerilor din perimetrul nostru geografic.

Unitate în diversitate!

O sintagmă ce poate părea paradoxală, dar careşi găseşte o fericită exemplificare în întrecerile rutiere de pe aceste meleaguri. Fără îndoială, nu numai la noi, ci şi în lumea bună a curselor, cele de mare tradiţie şi de nivel mondial, înaintarea prin timp a produs modificări mai mult sau mai puţin majore în structura acestora. Azi, niciun raliu nu mai este ca la primele sale ediţii. Nu-şi mai păstrează probele din “tinereţea” sa. Toată lumea caută să se adapteze la *trendul* general al unor competiţii cu “bucle” parcurse de mai multe ori, care să avantajeze atât pe pasionaţi cât şi pe participanţi.

În mare, până aici totul e valabil şi pentru întrecerile argeşene. Însă, de aici încolo încep diferenţierile. Aspect sub care putem fi siguri că nu ne ameninţă nimeni locul de lideri. Daca aşa ceva este de laudă. De ce? În primul rând pentru că, spre deosebire de toate celelalte raliuri din campionat care au avut în istoria lor aceeaşi localitate de start-sosire, cele argeşene au fost “bicefale”. Statul major, punctul de comandă, fiind când la Piteşti, când la Câmpulung-Muscel! Şi asta nu e tot. Nici denumirea nu a fost o constantă a acestora. Din contră! Au avut cele mai multe denumiri comparativ cu suratele interne. S-au chemat când “Dacia”, fiindcă au fost organizate cu susţinere financiară majoră din partea celor de la Colibaşi, (iar asta se întâmpla în secolul trecut), când “Aro” sau “Muscelul”, din motive similare, când “Argeşului”, datorată situaţiilor în care uzinele nu mai erau “în joc”. Pentru a nu spune că la prima lor manifestare pe aceste plaiuri a avut denumirea pretenţioasă, dar pe deplin justificată, de “Raliu al României”. Acesta prin 1969, an în care s-a desfăşurat primul campionat naţional. Competiţie aflată acum în pragul ediţiei cu numărul 47. Iar raliul nostru la a câta? Dacă le luăm în ansamblu, “la pachet”, tot ce s-a organizat în Argeş a atins cifra 23. Ceea ce este de-a dreptul excepţional, deşi puteau să fie mai multe.

Dar să separăm apele şi să concluzionăm: întrecerile cu denumirile ,,Dacia” şi ,,Argeșului” pot fi considerate împreună, privite unitar, întrucât au pornit din aceeaşi localitate, Piteşti. Aşa ajungem cu numărătoarea la 19 a raliului având drept start și punct terminus orașul de reședință a județului. Restul, pînă la 23, având statul-major la Câmpulung Muscel. Dacă aceste 23 de raliuri s-au “întins” pe o perioadă... de 42 de ani, vă imaginați cu siguranță că au fost multe perioade *blanc* între ele. Singura serie mai lungă o găsim între anii 1993 și 1999. Pentru amatorii de statistici, să mai spunem că în perioada 1987-1989 s-au mai disputat trei “Raliuri Muscelul”, organizate de CJAK Argeș, în colaborare cu cei de la “ARO”. Însă fiind competiții care au contat pentru campionatul diviziei B, nu sunt luate în calcul făcut mai înainte!

Bucureșteanul Florin Popescu, învingătorul primului raliu organizat în Argeș.

Piteștenii Ion Gîrjoabă (în stg.) și Ion Răuță, cei care au salvat onoarea echipei UAP.

Şi pentru ca diversitatea să fie totală, traseele au fost şi ele diferite, deşi de cele mai mule ori erau simple combinaţii ale unora şi aceloraşi probe.

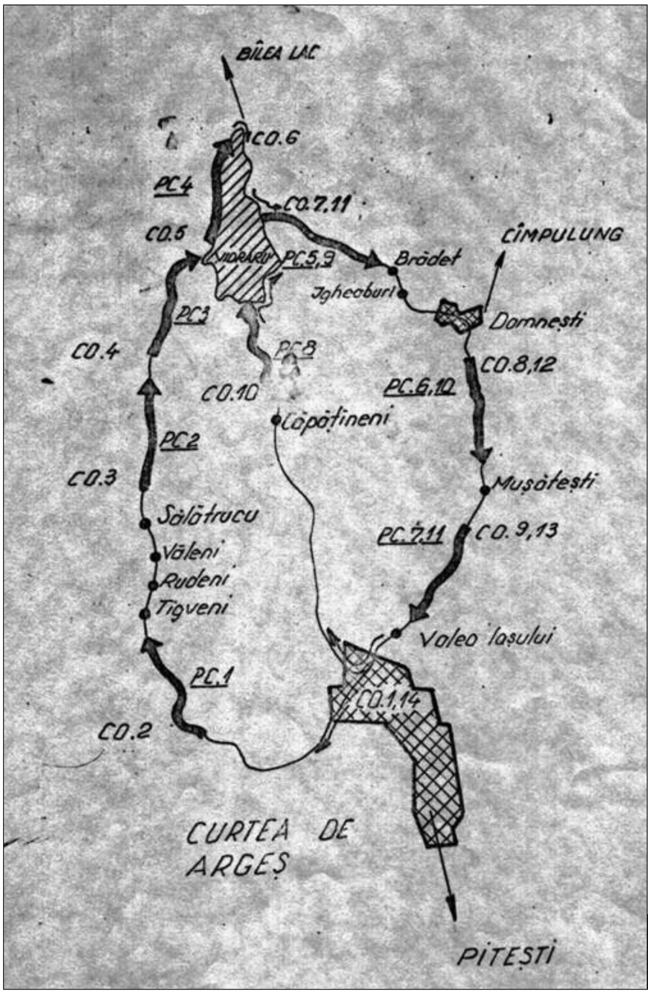
Parfum de exclusivitate

Să părăsim aprecierile pur statistice şi să dăm prioritate factorului uman. Cel al sportivilor care s-au ilustrat în competiţiile argeşene, dându-le strălucire, scriindu-le istoria. Fără a face o evaluare strict cronologică, vom constata că doar 14 piloţi şi-au înscris numele în cartea de onoare a învingătorilor. Dintre ei, cinci au recidivat. Bucureştenii Florin Popescu (primul învingător pe aceste meleaguri), Eugen Ionescu Cristea, Ştefan Vasile (ultimul component al unei echipe argeșene, care s-a impus în cursa "de casă". Se întâmpla în îndepărtatul an 1994) şi Florian Nuţă, dar şi braşovenii Aurel Puiu, Dan Gîrtofan şi Heinz Göllner, ca și Gergö Szabo (cel din urmă ocupant al primei poziții) au fost dintre cei care au gustat din cupa de şampanie destinată învingătorilor. Din păcate pentru ei, doar o dată. În schimb, Ludovic Balint, Bogdan Marişca şi Marco Tempestini şi-au mai câştigat dreptul la "încă un rând". Ca şi regretatul Ilie Olteanu, singurul argeşean "profet în ţara sa". Dar, de departe, poziţia dominantă printre corifeii "specialelor" din această zonă geografică îi aparţine devoratorului de victorii şi recorduri care este Constantin Aur. Pilotul care a marcat cel mai profund acest raliu. A fost văzut la start de 13 ori. Iar la sosire a lipsit o singură dată. În rest, toate clasările au fost pe podium! Jumătate dintre acestea, pe cea mai înaltă treaptă! Adică, de şase ori! Colosal, nu? Şi nu se poate spune că în toţi aceşti ani de dominaţie autoritară a fost penurie de piloţi de valoare. Ba, erau prezente "volane" de foarte mare anvergură. Au avut însă ghinionul să facă acelaşi sport ca şi Aur. L-am întrebat pe un *highland*-er al întrecerilor rutiere, cum se face că niciunul n-a reuşit să-i "ia faţa" acestuia? Răspunsul a fost prompt, ca o rană ce a lăsat urme: "pe atunci, nu se putea bate Titi". Clar, net, limpede.

Cum sunt convins că aceste rânduri vor fi citite şi de unii mai puţin familiarizaţi cu istoria întrecerilor rutiere, trebuie să subliniez că mai toţi învingătorii sunt şi campioni absoluţi ai acestei discipline. Doar Cristea, Popescu şi M. Tempestini nu se pot lăuda cu o asemenea glorie. Dar primul a fost una dintre marile legende ale automobilismului naţional, dublu campion balcanic absolut! Unicul român deţinător al unei asemenea performanţe! Iar "clujeanul" M. Tempestini se mândreşte cu o râvnită "Cupă a Europei de Est". După cum se vede, competiţiile argeşene par a fi rezervate în exclusivitate rasei campionilor.Tot în categoria "exclusivităților", trebuie neapărat să amintim de o competiție absolut originală, intitulată:

Raliul campionilor

Încântați de bunele rezultate din ultimii doi ani, Asociația Sportivă și Secția de competiții auto a IATSA, cu acordul conducerii întreprinderii, au decis ca după încheierea camionatului (23 septembrie) să organizeze un raliu exclusivist, destinat elitei. Prin aceasta înțelegând echipele campioane din anii '80. Iar pentru a stimula vânzările de autoturisme Dacia 1410 Sport (care se fabrica la IATSA Ștefănești) au invitat și grupările care aveau în dotare asemenea mașini. În total, s-au lansat invitații către 10 formații. Traseul era unul inedit. Avea 247 km, din care 109 km de probe de viteză,11 la număr. Cu start-sosire la Curtea de Argeș. S-au făcut treceri pe traseu împreună cu responsabilul federației și s-a întocmit "radarul", după toate regulile artei. La invitație au răspuns toate marile echipe. *Raliul IATSA* urma să aibă loc între 23-25 noiembrie 1989. Când am fixat

Harta raliului „avortat" care, întâmplător, trebuia să aibă loc în decembrie... 1989!

data nu ne-am dat seama că perioada era "prohibită". De ce ? Se suprapunea cu… Congresul al XIV-lea al PCR! Iar autoritățile care contribuiau, ca și azi, la siguranța oricărei întreceri, ne-au cerut să-l glisăm în luna următoare. Ceea ce am și făcut, reprogramându-l pe 14-15 decembrie. Care se va dovedi a fi un alt interval neagreat! De data aceasta, s-a opus… federația?! Care printr-un fax laconic ne-a comunicat faptul că "...nu suntem de acord cu desfășurarea raliului în perioada…"?! Ce-a urmat este cunoscut. Cui îi mai ardea de raliuri?

Ce nu spun clasamentele

Pasionaţii raliurilor, care fac zeci de km pentru a asista la o probă sau alta, sunt în cvasitotalitatea cazurilor defavorizaţi, chiar frustraţi de elementele pitoreşti ale acestora. Pot vedea trecerea pe două-trei viraje, şi aliniamentele de rigoare, a tuturor celor care ajung până în zona lor. Mă refer la sportivi. Dar nu vor fi martorii întâmplărilor de culoare, ce dau savoare şi crează mituri. Fiindcă ele sunt apanajul exclusiv celor care trăiesc raliul viraj după viraj. Pe toată lungimea acestuia. Adică piloţii şi navigatorii lor. Fanilor le rămâne pe deplin doar satisfacţia unui "grătar şi a câtorva beri", pe fondul muzical al motoarelor turate. De aceea vom relata două întâmplări petrecute pe asfaltul din preajma lacului Vidraru.

Prima a avut loc în a doua jumătate a anilor '90, când cei de la "uzină" reuşiseră în sfârşit să facă fiabile faimoasele "Nove", antrenate de propulsoare VW ce transmiteau cu brutalitate roţilor circa 300CP! Iar dacă pe macadam "herghelia" nu putea fi exploatată din lipsa a încă unei punţi motoare, în schimb pe probele de asfalt se întâmpla exact invers. Aici foarte rar cineva îl învingea pe Constantin "Puiu" Rusu, vârful de lance al celor de la Colibaşi. Exempul cel mai concludent, faimoasa probă de asfalt din vecinătatea lacului de la Vidraru. O probă tehnică prin excelenţă. Aici, în 1998, "Puiu" va face o demonstraţie extraordinară a clasei deosebite pe care o poseda. L-a învins pe Titi Aur (Toyota Celica 4WD), cu secunde bune!! Iar pe Grigorescu, mașină Renault Maxi Megane, tot cu două roţi motoare, cu aproape patru minute!! De alţii, ce să mai vorbim. Că Rusu nu figurează în cartea de aur a învingătorilor, se explică prin faptul că mașina sa aparținea unei grupe proscrise, ce nu era acceptată în clasamentul FIA.

La ediția din anul 2001, care avea loc în plină vară, în timp ce toată lumea aştepta la regruparea de la cabana "Capra" să reia disputa în sens invers, o ploaie cu grindină, căzută din senin, a dus la depunerea unui strat gros al acesteia pe şosea. Aşteptarea nu a fost de niciun folos pentru că după o pauză amăgitoare, fenomenul s-a repetat. Despre reluare nici nu mai putea fi vorba. Toată lumea era pe *slick*-uri! "Ar fi fost moarte sigură". Aşa că directorul cursei a pus capăt întrecerii, după numai trei speciale. Deşi iniţial competiția a fost anunţată drept anulată, ceva mai târziu sportivii au fost uimiţi să constate că rezultatele au fost validate şi etapa a figurat în campionat?! Atunci s-a încheiat și seria victoriasă a lui Aur în Argeș.

Configuraţie anacronică

Iată cum apreciază proba celebrul Titi Aur, învingătorul de atunci: "orice porţiune a traseului este interesantă sub aspectul pilotajului, chiar dacă viteza nu este neapărat foarte mare. <<*Vidraru*>> este periculoasă spre finalul ei, pentru că o ieşire în decor pe acele viraje de stânga te face să ajungi în hău. Un dezavantaj major al raliului este locul în care se dispută, foarte departe de lume. Iar fără o super-specială în oraş (n. a., contând ca probă în raliu), configuraţia raliului nu este foarte interesantă".

Aş numi-o chiar anacronică prin lipsa acesteia, frustându-i pe pasionaţi de disputa sportivă.

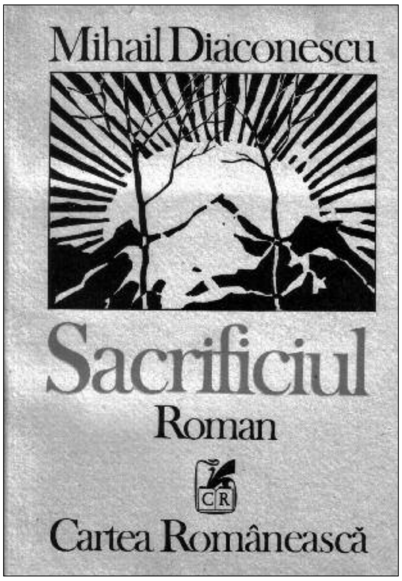

Un pilot de viteză la volanul unei mașini de raliu, experimentul Dacia Sport MD87 (singura creație din secolul trecut cu motorul dispus central, având componente de Dacia), pare mai repede un fel de *deus ex machina*! O imagine surprinsă într-un raliu de Divizia B, din 1989.

Sacrificiul – romanul Marii Uniri a românilor

dr. ist. Ion CONSTANTIN

Din monumentala operă a scriitorului, istoricului și criticului literar Mihail Diaconescu, o însemnătate aparte, prin actualitatea temei, o are romanul Marii Uniri a românilor, *Sacrificiul*, a cărui primă ediție a apărut în anul 1988, la Editura Cartea Românească (706 pagini), iar cea de-a doua ediție, în 2010, la Editura Magic Print, Onești (760 pagini). *Sacrificiul* continuă, de fapt, un alt roman semnat de Mihail Diaconescu, intitulat *Speranța* și apărut până acum

în trei ediții (începând din anul 1984 la Editura Eminescu). Acesta este dedicat personalităților politice și oamenilor de cultură pașoptiști care au luptat pentru Unirea Principatelor Române la 1859, sub glorioasa domnie a lui Alexandru Ioan Cuza. O bună înțelegere a romanului *Sacrificiul* presupune o lectură atentă a celuilalt roman, *Speranța*, considerat una dintre capodoperele literaturii române și europene.

Având o arhitectură epică de proporții impresionante, romanul *Sacrificiul* aduce în fața cititorilor evenimente hotărâtoare petrecute în preajma și pe timpul prăbușirii Imperiului Austro-Ungar, care au dus la edificarea statului național unitar în urmă cu aproape o sută de ani. Perioada 1867-1918 constituie o epocă în care antiromânismul promovat de autoritățile ungare a atins cele mai înalte cote. În același timp, se intensifică și lupta românilor pentru afirmarea drepturilor lor naționale, luptă purtată alături de celelalte naționalități asuprite - sârbi, slovaci, cehi ș.a. Luptă susținută constant, material, politic, cultural de către vechea Românie, stat independent din 1877.

Autorul posedă atât arta narării literare, cât și metoda cercetării riguros științifice a documentelor istorice, reușind să descrie în chip magistral lupta românilor ardeleni, bucovineni, maramureșeni și bănățeni, aflați sub ocupația austro-ungară, pentru apărarea ființei naționale și spirituale în fața agresivei politici de deznaționalizare duse de oligarhia maghiară împotriva popoarelor aflate sub dominația imperiului bicefal. Evenimentele relatate de autor în partea de început a romanului se petrec în timpul mișcării memorandiste, cea mai importantă acţiune naţională care a pregătit Marea Unire de la 1918. Aceasta a îndreptat linia tactică a Partidului Naţional Român spre activismul politic şi a întărit sentimentul naţional împotriva dualismului austro-ungar, proiectând problema românească în conştiinţa europeană. Autorul relevă că răul absolut al românilor la începutul secolului al XX-lea erau imperiile care le contestau libertatea și unitatea statală. Cu același rău se confruntau în epocă finlandezii, estonienii, letonii, lituanienii, cehii, polonezii, croații, slovacii.

Evenimentele descrise în acest roman fluviu de excepție se desfășoară pe o amplă arie geografică, pornind din Țara Beiușului, din satele și orașele de pe Valea Crișului Negru, ajungând în acele locuri în care s-au produs fapte mărețe, demne de luat în seamă și de pomenit de către generațiile viitoare. Prin fața cititorului trec sute de personaje, selectate dintre personalităţile istorice reale ale epocii, din medii sociale orăşeneşti, rurale, burgheze, politice, intelectuale, militare, diplomatice, curtene, bisericeşti, jurnalistice, economice, româneşti şi străine, cu acţiuni paralele şi răsturnări dramatice de situaţii, cu evocarea unor capitale europene ale începutului de secol XX - Viena, Budapesta, Praga, Bucureşti -, dar şi a unor oraşe transilvănene şi a satelor sărace din Bihor.

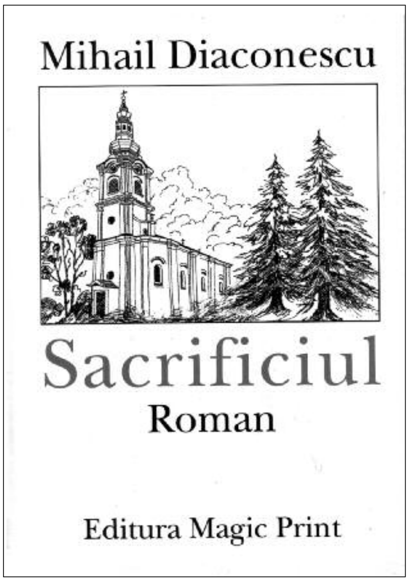
Autorul relatează fapte de o atrocitate deosebită precum represaliile militare antiromânești ce au avut

loc în anul 1904 la Aleșd, unde o puternică mișcare țărănească, cu participarea a peste 4.000 de țărani a fost reprimată sângeros de autoritățile guvernului de la Budapesta. Firul narațiunii continuă cu atentatul de la Sarajevo (supranumit și „Împușcătura care s-a auzit în toată lumea”), din 28 iunie 1914, și cu „încăierarea” imperiilor pentru refacerea sferelor de influență și de dominație a națiunilor. Planurile liderilor Partidului Naţional Român se năruiesc, odată cu asasinarea prinţului de coroană austriac, arhiducele Franz Ferdinand, iar compromisul pe care îl tot amânau, din raţiuni politice, îşi dezvăluie inutilitatea. Raţiunea şi strategiile politice se confruntă cu hazardul unei lumi în agonie, în care schimbarea necesară este cea mai puternică motivaţie şi cel mai eficient instrument pentru realizarea acesteia. Izbucnirea războiului în vara anului 1914 a făcut ca mulți locuitori din Transilvania să treacă munții în România – țară care se declarase neutră – deoarece nu doreau să lupte în armata austro-ungară. Mulți români din Ardeal, Banat, Crișana, Maramureș, Bucovina și Basarabia, spoliați, batjocoriți și persecutați la ei acasă, și-au găsit limanul salvator la București sau în alte orașe din „Regat”.

În anii 1914-1916, fruntași ai românilor de peste munți – Vasile Lucaciu, Octavian Goga, Simion Mândrescu ș.a. – refugiați în țara liberă, au militat, alături de imensa majoritate a oamenilor politici din Vechiul Regat, pentru intrarea Statului român în război împotriva Austro-Ungariei, spre a elibera frații asupriți din Bucovina și Transilvania. După semnarea tratatului din 4/17 august 1916, dintre România, pe de o parte, Franța, Italia, Marea Britanie și Rusia, pe de alta, prin care Antanta recunoștea drepturile României asupra străvechilor sale pământuri ocupate de Austro-Ungaria, în noaptea de 14/27 spre 15/28 august 1916, primele unități ale armatei române au pătruns în Transilvania pentru eliberarea acestui teritoriu, angajând apoi mai multe bătălii cu trupele austro-ungare și germane. Aliații Austro-Ungariei, Germania, Bulgaria și Imperiul otoman, au declanșat, la rândul lor, război României, ajunsă în stare de beligeranță cu întregul bloc al Puterilor Centrale.

În Transilvania, după intrarea României în război, s-au intensificat acțiunile represive împotriva populației românești, noului val de teroare căzându-i victime mii de țărani și intelectuali, internați în lagăre de concentrare (cei mai mulți în lagărul de la Sopron), întemnițați la Seghedin și Cluj ori duși la muncă forțată în mine și în uzinele din jurul Budapestei. Au fost intensificate, totodată, măsurile vizând împiedicarea legăturilor dintre românii de la nord și miazăzi de Carpați. Fruntașii românilor transilvăneni și bucovineni, aflați în România și retrași, odată cu factorii responsabili ai Țării în Moldova, au decis, la Iași, pe 20 ianuarie 1917, înființarea Comitetului Național al Românilor Emigrați din Austro-Ungaria, în fruntea căruia se găseau Vasile Lucaciu, Octavian Goga, Ion Nistor, Sever Bocu ș.a. Comitetul a declarat război monarhiei dualiste, „pentru a alipi Ardealul la patria mamă, la România”, declarație transmisă Vienei de primul-ministru Ion I.C. Brătianu.

În acest cadru istoric, acțiunile întreprinse de personajele principale ale romanului reflectă, în sacrificiul pe care şi-l asumă, jertfa tuturor românilor din Transilvania, în strădania lor de a înfăptui Unirea

cu Ţara. Cei doi avocaţi din Beiuş, dr. Ioan Ciurdariu-Ciordaş şi dr. Nicolae Bolcaş, se implică atât în apărarea pe cale legală a drepturilor românilor din Transilvania, cât şi în complicatele şi periculoasele demersuri diplomatice dintre Comitetul Partidului Naţional Român şi Curtea Imperială de la Viena. Strădaniile lor se opun şi se izbesc de multe ori de impunerea tiranică a politicii ungureşti de deznaţionalizare sau de interesele mercantile, şi la fel de tiranice, ale austriecilor. Jertfa celor doi conducători ai românilor, ca și cea a tinerei învățătoare și martiră Laura, sunt transfigurate epic în *Sacrificiul*, în pagini pline de gravitate și de insistente reflecții existențiale.

Pe parcursul întregului roman, personajul care poartă tensionatul fir epic al acestuia este Romulus Brad, martor supravieţuitor al evenimentelor, cel ce

priveşte detaşat şi analizează lucid întâmplările pe care le traversează sau situaţiile pe care le observă. Peste voinţa lui (era obsedat de starea de martor neimplicat), el devine participant activ la imensa desfăşurare evenimenţială, militară, socială, diplomatică, psihologică şi istorică a războiului. Toate personajele portretizate în romanul „Sacrificul”, fie ele oameni de rând, ţărani, târgoveţi sau intelectuali, militari, negustori, fie personalităţi politice reale, implicate în structurile şi ierarhiile sociale şi în activităţile politice şi diplomatice evocate, au propria contribuţie la copleşitoarea jertfă pe care se va construi Marea noastră Unire, de la sacrificiul vieţii la suferinţe şi lupte, la pierderea celor dragi, la autoexilări, la moartea în tranşeele războiului. Foarte atent reliefate epic în roman sunt personaje bine cunoscute precum Iuliu Maniu, Alexandru Vaida-Voevod, episcopul vicar Roman Ciorogariu, dr. Aurel Lazăr, generalul Ioan Boeriu, generalul-erou Traian Moșoiu, Miron Cristea Episcopul Caransebeșului și multe altele care au făcut din idealul libertății sociale și naționale un mod de viață. Sunt evocați în roman și oamenii politici social-democrați Ion Flueraș, Iosif Jumanca și Tiron Albani, principali promotori ai acțiunilor politice ale muncitorilor de la Budapesta, în scopul susținerii idealurilor unioniste ale românilor, fondate pe doctrina dreptului de liberă dispunere a popoarelor. Cazuri dramatice de conștiință – așa cum declara chiar Mihail Diaconescu – toate aceste personaje ne sunt înfăţişate în plină evoluţie a caracterului lor sub impactul unor evenimente copleşitoare, în care sunt prinse. Ele se orientează după principii şi valori specifice spiritului românesc. Tocmai acest specific îşi propune romanul „Sacrificiul” să-l ilustreze, ca și celelalte romane ale lui Mihail Diaconescu.

În partea finală a romanului, prin ochii personajului dr. Nicolae Bolcaș, este înfățișată desfășurarea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, din ziua de 1 Decembrie 1918, în dimensiunile ei copleșitoare, istorice, decisive și emoționante, mai ales. Evocarea epică într-un roman a acestui moment istoric este singulară în literatura noastră de până acum. Alba Iulia nu a fost aleasă întâmplător pentru un asemenea eveniment. În primul rând s-a avut în vedere faptul că, pe 1 noiembrie 1599 Mihai Viteazul intrase în Cetatea de la Alba Iulia, care a devenit capitala domnitorului în timpul scurt cât reușise să săvârșească Unirea Țărilor Române. Mai apoi, în 1784, pe platoul Cetăţii, Horia și Cloșca au fost frânţi pe roată în urma condamnării lor. Marea Adunare Naţională a fost pregătită cu minuţiozitate, discuţiile purtându-se îndeosebi în jurul Rezoluţiei Unirii, redactată de Vasile Goldiș. Unii au cerut ca Unirea să se facă pe baza proclamării autonomiei Ardealului. Tineretul a solicitat unirea fără niciun fel de condiţii. Socialiștii se temeau de stările politice din vechiul Regat al României. În cele din urmă, s-a adoptat formula unei autonomii provizorii.

Romanul descrie atmosfera de sărbătoare din 1 Decembrie 1918, de la Alba Iulia, unde au venit 1.228 de delegaţi oficiali, reprezentând cele 130 de cercuri electorale din comitatele românești. Alegerea delegațiilor pe plan local s-a realizat în cadrul unor adunări populare, fiind desemnați reprezentanți ai tuturor categoriilor sociale (profesori, învățători, preoți, țărani, funcționari, avocați, studenți, militari etc.), care urmau să prezinte adeziunea la unirea cu România a locuitorilor din mii de localități de pe cuprinsul întregii Transilvanii, a delegaților unor organizații politice, societăți și instituții bisericești, culturale, profesionale etc. Acestora li s-au adăugat episcopii, delegaţii consilierilor, ai societăţilor culturale românești, ai școlilor medii și institutelor pedagogice, ai reuniunilor de meseriași, ai Partidului Social-Democrat Român, ai organizaţiilor militare și ai tinerimii universitare.

Pe lângă toţi aceștia, s-au adunat peste 100.000 de oameni, care au sosit cu trenul, cu căruţele, călări, pe jos, cu steaguri tricolore în frunte, cu table indicatoare ale comunelor ori ale ţinuturilor. Drumul spre Cetăţuia de la Alba Iulia era flancat de șirurile de ţărani români înveșmântaţi în sumanele de pătură albă și cu căciulile oștenilor lui Mihai Viteazul. Pe porţile Cetăţuii flutura drapelul tricolor. De pe opt tribune se explica maselor populare măreţia vremurilor pe care le trăiau și importanţa adunării. Concomitent, în sala Casinei Militare, delegaţii au ţinut ședinţa. Prin aceasta, adunarea de la Alba Iulia a căpătat caracterul unui plebiscit al tuturor românilor. Deputaţii au decis în unanimitate cu privire la unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu patria-mamă România, pe baze democratice, cu păstrarea unei autonomii locale și cu egalitatea naţionalităţilor și a religiilor. Unirea Transilvaniei cu România a încheiat procesul de făurire a statului național unitar român, proces început în 1859, prin unirea Moldovei cu Țara Românească, continuat prin unirea Dobrogei în 1878, a Basarabiei în martie 1918 și a Bucovinei în noiembrie 1918. În baza hotărârilor luate la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia, statul român unitar și-a asigurat frontierele sale firești.

Evocând realitățile istorice de la începutul secolului al XX-lea, Mihai Diaconescu se adresează lectorului de azi, publicului contemporan. „El

înțelege evenimentele care au dus la Marea Unire a românilor din perspectivele oferite de știința istoriei, de sociologie, de psihologie, de psihologia persoanei, de culturologie, de psihologia maselor, de teologia dogmatică ortodoxă, de principiile politologiei și diplomației, ale etnografiei, ale etnologiei, ale științei militare și ale axiologiei"[1] – arăta un distins sociolog exeget al operei scriitorului și istoricului Mihail Diaconescu, într-o lucrare de curând apărută. Cu mijloacele specifice oferite de arta narativă, întemeiat pe o copleșitoare erudiție istorică, Mihail Diaconescu demonstrează că Marea Unire a fost rezultatul unui îndelungat proces istoric și a reprezentat victoria strălucită a mișcării de eliberare a întregii națiuni române. Deciziile de Unire din 1918 au fost luate în cadrul unor Adunări Naționale, cu caracter plebiscitar, ele exprimând clar și definitiv voința colectivă a națiunii române, în vederea unirii provinciilor istorice cu patria-mamă. Aceste hotărâri au fost confirmate și recunoscute, în baza dreptului internațional, de către marile puteri și forumul păcii de la Paris, care a urmat conflagrației mondiale.

Pe lângă semnificaţia istorică, romanul „Sacrificiul" are, o impresionantă dimensiune teologică, filosofică şi morală. De-a lungul timpului, numeroasele exegeze ale aceste capodopere au afirmat cu putere noua direcţie pe care el o dă literaturii române şi importanţa lui în istoria literară naţională şi europeană. Dintre acestea menționăm amplul studiu al eminentului sociolog prof. dr. Ilie Bădescu, *Amurgul unui imperiu*, apărut în 2010. Dar poate cea mai cuprinzătoare caracterizare a dat-o părintele profesor Dumitru Stăniloae, care a văzut în Mihail Diaconescu pe „cel mai reprezentativ scriitor al spiritualităţii româneşti, începător al scrisului nostru viitor". Ne raliem întru-totul acestei opinii, convinși fiind că romanul *Sacrificiul* și celelalte capodopere ale scriitorului Mihail Diaconescu vor căpăta noi valențe și un interes sporit din partea cititorilor, a publicului larg din țara noastră și nu numai, acum în pragul întâmpinării Centenarului Marii Uniri a românilor.

Notă de subsol:

Aurel V. David, *Națiunea în stare de veghe. Note și comentarii sociologice la romanul Marii Uniri,* Editura Magic Print, 2017, p. 168.

Dialoguri și meditații metafizice despre literatură, muzică și artele plastice- Mihail Diaconescu (II)

dr. Marin TOMA

Motto: *Stimate domnule coleg și iubite amice, fără dimensiune spirituală, arta, adevărata artă nu poate exista. Arta, adevărata artă, are un loc decisiv în cadrul culturii... Dar cultura, adevărata cultură, este fondată pe cult. Este fondată pe cult pentru că omul, adevăratul om, nu acela decăzut la starea de bestie, este o ființă religioasă... Prin chiar starea lui de om... Mai precis- este singura ființă religioasă din univers... Suntem datori să cultivăm dimensiunea religioasă și spirituală a existenței noastre... să cultivăm ceea ce este uman în om...*

În acest sens, arta poate și trebuie să devină o componentă a dimensiunii liturgice a existenței umane. Nu putem uita că Sfânta Liturghie ortodoxă are o dimensiune pancosmică și pancalică... Ea îi cheamă pe oamenii de pretutindeni la bună înțelegere, la comunicare și, mai presus de toate, la comuniune sufletească. Nu putem înceta să proclamăm caracterul sfânt și sfințitor al Liturghiei ortodoxe. (Mihail Diaconescu)

Cu adevărat înălțătoare sunt paginile interviului despre romanul "Marele cântec", interviu care se transformă într-o evocare a muzicii psaltice românești și a unor mari personalități ale muzicii românești, care într-un fel sau altul, au influențat atât viața, cât și scrierile lui Mihail Diaconescu. Dintre portretele evocate de autor amintim nume pe care cititorii le vor recunoaște îndată: Marțian Negrea, Titus Moisescu, Doru Popovici, Sebastian Bucur-Barbu, părintele Ioan D. Petrescu, Grigore Panțîru, Constantin Dimitrescu ș.a. Revelatoare este și mărturisirea lui Mihail Diaconescu despre neputința omului de a scrie despre esența muzicii, afirmând că "Marele cântec" este un roman istoric, roman biografic, roman parabolă despre menirea artistului, "arta sufletului" fiind greu de redat în

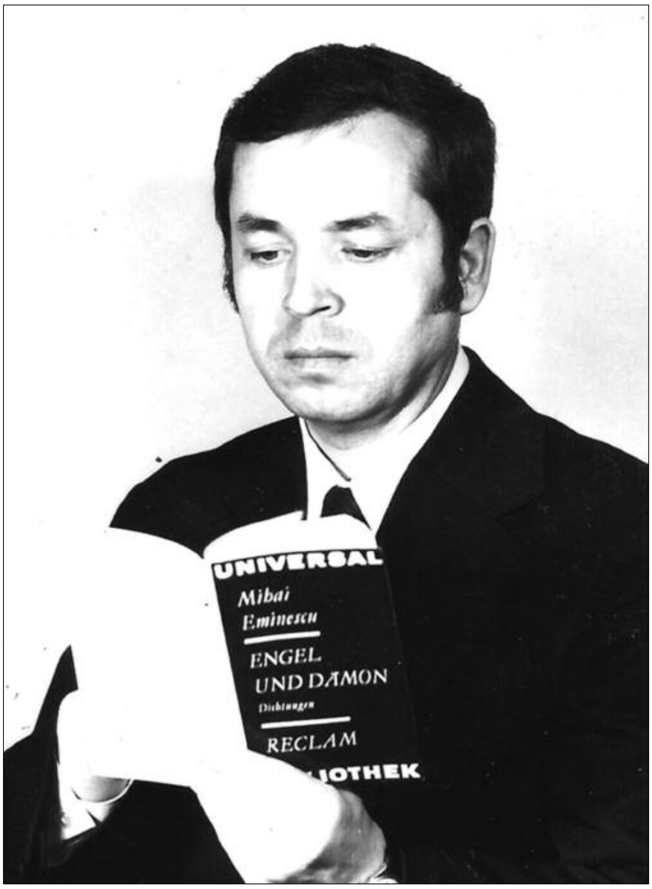
cuvinte.

Sublimul este măreț, are durată, este deasupra puterii noastre de judecată, deasupra înțelegerii și a capacității de a-l reda în cuvinte. El ne pune în fața timpului pe care îl trăim și simțim diferit. Poate mai mult ca oricând, paginile interviului despre sublim relevă puterea de sinteză și vasta cultură a lui Mihail Diaconescu, precum și curajul său de a interioriza atâtea idei și emoții și de a le scrie, mai ales când vine vorba de o temă atât de dificilă. Așa cum scrie, în alt context, marele istoric francez Fernand Braudel, în introducerea sa la celebra istorie a structurilor cotidianului: ”*În fond, prea multe lucruri de spus. Şi, atunci, în ce fel să le spui?*”. Nu doar despre sublim ne scrie Mihail Diaconescu; rândurile scrise de domnia sa ating cu sfială și fermitate deopotrivă concepte precum eroii și eroismul, curajul, esența și existența, kenoza, precum și extazul sau ”răpirea în duh”. Despre acesta din urmă să îi dăm cuvântul autorului:

De-a lungul secolelor și mileniilor, extazul i-a fascinat pe filosofi, teologi, psihologi. Mai puțin însă pe scriitori... Așa că eu m-am simțit îndemnat să scriu despre extaz (romanul ”Nopți și neliniști. Pseudojurnal metafizic, n.n.). *În timp ce creștinii vorbesc despre extaz numindu-l* răpire în duh*, filosofii neoplatonicieni, în primul rând Plotin, erau convinși că, atunci când iese din trupul unui om viu, în extaz fiind, sufletul persoanei se pierde în Dumnezeu. Dar în stările de extaz sufletul se poate pierde nu numai în Dumnezeu, ci și în natură, sau în trăirile erotice, sau chiar în acele acte în care sufletul nostru se manifestă intens și plenar.*

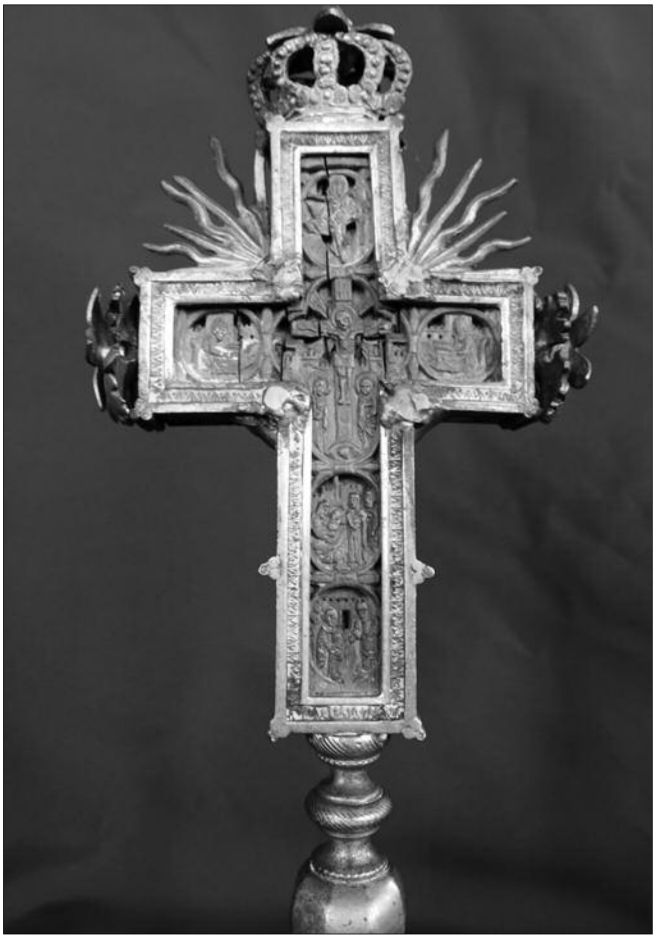
Interviul despre narațiune ca adăpost al spiritului acordat Rodicăi Lăzărescu își propune pentru început să readucă în atenția celui care îl citește conceptul diaconescian amintit mai sus: fenomenologia epică a spiritualității românești. Pe măsură ce paginile se întorc sub acțiunea mâinilor și ochilor celui care le parcurge cu emoție și nerăbdare, cuvintele scrise ne pun în fața unor calde și puternice trăiri și a unor foarte bine documentate file de istorie medievală și modernă românească. Figurile lui Basarab I și Nicolae Alexandru Basarab, cele ale voievodului războinic Radu Șerban și ale marelui om de cultură Dimitrie Cantemir ne apar tot mai vii și tot mai prezente în noi, reamintindu-ne datoria prețuirii trecutului și moștenirea culturală inegalabilă pe care o purtăm cu noi în fiecare clipă și care ne definește ca popor.

Dialogurile volumului cuprind mult mai mult decât simple răspunsuri la întrebările primite de autor; sunt, dacă îmi este permisă comparația, adevărate pledoarii pentru o idee, pentru cultură și frumos, pentru sacru și pentru romănitate. Cu fiecare paragraf de text, Mihail Diaconescu ține un mic discurs, o prelegere care prin bogăția detaliilor și recomandărilor e totodată și un imbold călduros care sădește în cititor dorința de cunoaștere. Îmi amintesc paginile volumului ”Dialoguri și meditații metafizice despre literatură, muzică și artele plastice” de cursurile pe care ni le ținea la facultatea

de istorie (Pitești) regretatul Dan Horia Mazilu. Și în prelegerile profesorului meu de atunci și în cuvintele scrise de Mihail Diaconescu respiră bucuria de a descoperi și trăi frumosul în toate aspectele vieții.

Demn de menționat este că paginile interviurilor pe care autorul le-a acordat în timp sunt în aceeași măsură și autobiografice. Volumul de față, alături de ”Serile la Vulturești”, despre care am avut plăcerea să scriem într-un număr trecut, pot fi citite împreună și transmit asemeni altor scrieri diaconesciene emoțiile și forța creatoare a autorului. Cel care l-a cunoscut pe Mihail Diaconescu și a putut petrece câteva ore în prezența domniei sale îi regăsește în cuvintele scrise dorința de cunoaștere, spiritul critic, inovator, capacitatea mare de sinteză, darul de povestitor, sensibilitatea sufletului, voința puternică, credința în Dumnezeu și în destinul neamului românesc.

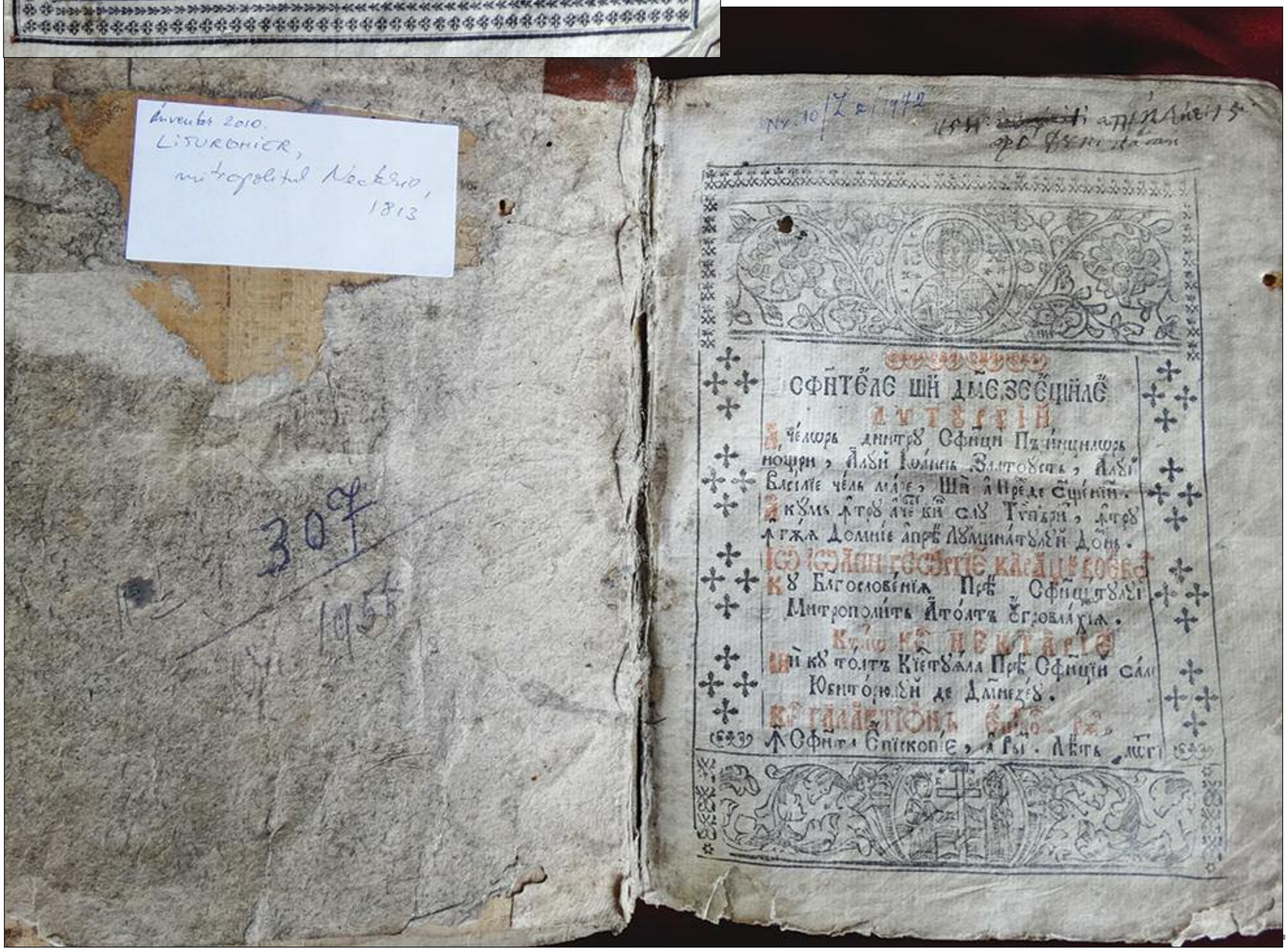

Sfeșnice din argint donate în 1873 de Elena Costandin Moraitu (Biserica ”Sf. Gheorghe” Pitești)

- *Molitvelnic bogat,* ediția Buzău, 1835
- Ștampila epitropiei bisericii domnești din Pitești (1891)
- Liturghier, 1813

(Biserica ”Sf. Gheorghe” Pitești)